

X “Xudafərin harayından qalan mən!..”

XUDAFƏRİN

Qəzet 1932-ci ildən çıxır № 03-04 (6893-6894) 22 mart 2025-ci il

Novruz bayramınız mübarək!

Novruz bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqına təbrik

Hörmətli həmvətənlər!

Sizi Novruz bayramı münasibətilə ürkədən təbrik edir, hər birinizə bəhar əhvalı, ruhiyyəsi, cansağlığı və uğurlar arzulayıram.

Ulu əcdadlarımızın müqəddəs yadigarı olan Novruz bayramı müdrik Azərbaycan xalqının zəngin həyat fəlsəfəsini və nikbin dünyagörüşünü günümüzədək yaşadaraq milli-mənəvi varisliyin bariz nümunəsinə çevrilmişdir. Bu böyük el bayramı təbiətə məhəbbətin, ruhi paklıq və gözəlliyin, mərhəmət və xeyirxahlığın yüksək təntənəsidir. Ali ümumbəşəri dəyərlərin daşıyıcısı olduğu üçün o, dünya mədəni irsinin qiymətli nümunələri sırasında layiqli yer tutur.

Novruz bayramı milli təfəkkürümüzün ayrılmaz parçası kimi ənənəvi dəyərlərimizin formalaşmasında müstəsna rol oynamışdır. Ölkəmizi sivilizasiyaların qovuşduğu qədim mərkəzlərdən biri olaraq tanıtmış milli-mənəviyyət xəzinəmizdə Novruz mərasimləri xüsusi mövqeyə malikdir. Baharın gəlişinin əsrlərin yaddaşında iz qoymuş adətlərə uyğun şəkildə bu gün də rəngarəng el şənlikləri ilə Vətənimizin hər bir guşəsində geniş qeyd edilməsi tarixi-mədəni irsə bağlılığımızın parlaq ifadəsidir.

Cəmiyyətdə ünsiyyəti, qarşılıqlı səmimi münasibətləri dərinləşdirən və bizi azərbaycançılıq məfkurəsi işığında sıx birləşdirən Novruz bayramı milli həmrəyliyimizi getdikcə daha da möhkəmləndirir. Əminəm ki, bu həmrəylik duyğusu yaz fəslinin yeniləşdirici ab-havası və beşinci ildönümünə hazırlaşdığımız şanlı Zəfərin verdiyi mənəvi güclə vəhdətdə ümumxalq əhəmiyyətli bütün işlərimizin lazımi səviyyədə icrasını təmin edəcəkdir. Bayram sevincini işğaldan azad olunmuş əzəli torpaqlarımızda yaşayan soydaşlarımız əbədi qayıtdıqları öz dədə-baba yurdlarında aydın səma altında əmin-amanlıq içində daim şövgələ qurub yaradacaqlar.

Üzümüzə gələn Novruz bayramının hər evə, hər ocağa firavanlıq, səadət və bol ruzi-bərəkət gətirməsini diləyirəm.

Bayramınız mübarək olsun!

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 18 mart 2025-ci il

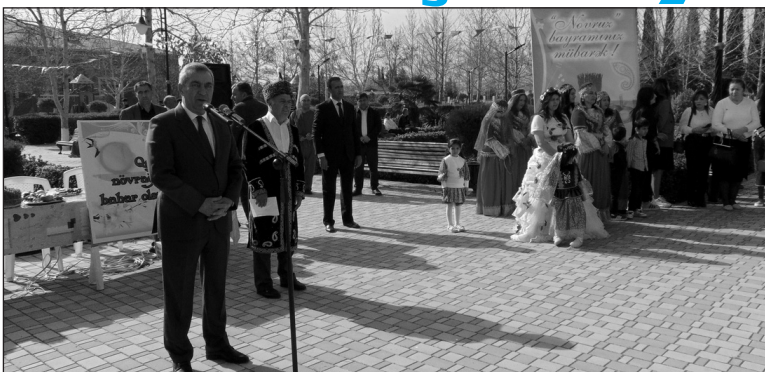
TƏBRİK EDİRİK!

Səfərov Mahir Oruc oğlu uzun illərdir ki, Cəbrayıl rayon İcra Hakimiyyəti başçısının Soltanlı kənd inzibati dairəsi üzrə nümayəndəsi vəzifəsində çalışır. Qüsursuz və fəal xidmətləri müqabilində o, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 24 iyun 2024-cü il tarixli 171 nömrəli Sərəncamı ilə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur. Bu yüksək dövlət mükafatını ona rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı cənab Kamal Həsənov təqdim etmişdir. Bu münasibətlə Mahir müəllimi təbrik edir, tutduğu dövlət qulluğu vəzifəsində fəaliyyətini uğurla davam etdirməsini və ona bəslənən etimadı daimi doğrultmasını arzulayırıq!

“Xudafərin”

Cəbrayılılıların Novruz şənliyi

18 mart 2025-ci il tarixdə Ulu öndər Heydər Əliyevin adını daşıyan Mədəniyyət və İstirahət Parkında Azərbaycan xalqının əziz bayramı olan Novruz bayramı münasibətilə ümumrayon tədbiri keçirilib.

Bayram tədbirində Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Kamal Həsənov, Hüquq-Mühafizə, idarə, müəssisə və təşkilatların kollektivləri, YAP rayon fəalları, şəhid ailələri, Qarabağ müharibəsi əlilləri, qazilər və rayon ictimaiyyəti iştirak ediblər.

Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Kamal Həsənov çıxış edərək Novruz bayramı münasibətilə

rayon sakinlərini, eləcə də xalqımızı təbrik edib, xoş arzularını bildirib. Rayon rəhbəri qeyd edib ki, Azərbaycan Respublikasının Pre-

zidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında şəhidlərimizin qanı bahasına əldə etdiyimiz Zəfər sayəsində Novruz bayramı işğaldan azad olunmuş bütün torpaqlarımızda, o cümlədən doğma yurd yerimiz olan Cəbrayıl-da da qeyd olunur. Otuz ildən çox erməni işğalçılarının əsarətində olmuş bu ərazilər indi nəhəng quruculuq, dirçəliş meydanına çevrilib, bütün sosial infrastruktur yenidən qurulur. “Böyük Qayıdış” Dövlət Proqramına əsasən 512 ailə - 2293 rayon sakinin Cəbrayıl şəhərinə köçürülməsi təmin edilib.

Tədbir Novruz atributları Novruz Dədə, Kosa, Keçəl və Bahar qızının

Novruz və Ramazan bayramı münasibətilə iftar süfrəsi

19 mart 2025-ci ildə Cəbrayıl rayon İcra Hakimiyyəti, Yeni Azərbaycan Partiyasının Cəbrayıl rayon təşkilatı və Cəbrayıl rayon Ağsaqqallar Şurasının təşkilatçılığı, “Xudafərin” şadlıq sarayının rəhbəri Səyevuş Əsgərovun, maddi dəstəyi ilə “Konstitusiya və Suverenlik ili” çərçivəsində, Bakı şəhərində məskunlaşmış şəhid ailələri və qazilər üçün Novruz və Ramazan bayramı münasibətilə iftar süfrəsi təşkil olu-

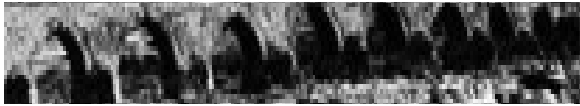

nub. İlk olaraq Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının bütövlüyü, müstəqilliyi, azadlığı, suverenliyi uğrunda canından keçmiş şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi. Ardınca Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirildi.

Tədbirdə Cəbrayıl rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı Kamal Həsənov, Yeni Azərbaycan Partiyası-

nın Cəbrayıl rayon təşkilatının sədri Arif Fərzəliyev, Cəbrayıl rayon Ağsaqqallar Şurasının sədri Vaqif Məhərrəmov, “Xudafərin” şadlıq sarayının rəhbəri, Cəbrayıl rayon Ağsaqqallar Şurasının fəxri sədri Səyevuş Əsgərov, 44 günlük vətən müharibəsi iştirakçısı Polkovnik Vüqar İsbəndiyarov, Polkovnik-leytenant Ramil Səfərov, Hacı Məzahir doktor, Cəbrayıl rayon İcra Hakimiyyətinin vətən müharibəsi iştirak-

çıları və şəhid ailələri ilə işin təşkili şöbəsinin baş məsləhətçisi qazi Abbas Abbaslı və digərləri çıxış edərək qonaqları Novruz bayramı münasibəti ilə təbrik etdilər və belə süfrələrin İnşallah tez bir zamanda işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda keçirilməsini arzu etdilər. Hər çıxışdan sonra incəsənət xadimləri vətənpərvərlik ruhunda musiqilər səsləndirdilər. İftar süfrəsində AZQMƏVŞAİB Cəbrayıl rayon filialının sədri Səbuhi Hüseynov üzvləri ilə birlikdə, Qarabağ Qaziləri İctimai Birliyinin Cəbrayıl rayon filialı sədri İxtiyar Hüseynov üzvləri ilə birlikdə, Azərbaycan Respublikasının şəhid ailələri, əlillər və müharibə veteranlarının müdafiəsi ictimai birliyinin Cəbrayıl rayon şöbəsinin sədri Səməd Atakişiyev və üzvləri, şəhid valideyinləri, bacı qardaşları və şəhid övladları iştirak etmişlər.

Narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə tədbirləri

stimul verib.

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə narkomaniya bu gün dünyanı narahat edən əsas problemlərdən biridir. Bu problemin vurduğu zərərin həcmi çox böyük olmaqla narkotik istifadəçisinin şəxsiyyətinin deqradasiyasına, həm də onun müxtəlif cinayətlər törətməsinə, həmçinin cəmiyyətin maddi-texniki və intellektual potensialının aşağı düşməsinə, genofondun pisləşməsinə və bir çox mənfi hallara gətirib çıxarır. Eyni zamanda, cinayətkarlığın artmasına səbəb olan narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi terrorizmin maliyyəmənbəyi olmaqla beynəlxalq təhlükəsizliyə ən ciddi təhdidlərdən biridir. Bu baxımdan dünya dövlətləri narkomanlığa və narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə üsullarını daha da təkmilləşdirir, habelə beynəlxalq səviyyədə müvafiq nəzarət sisteminin təbii sahəsində səylərini artırır. Bundan başqa, dünyada transmilli narkoqruplaşmaların fəaliyyətinin genişlənməsinin ciddi təhlükə yaratması narkotiklərin daşınma marşrutunun, tutulan şəxslərin vətəndaşlığının narkoqaçmaqçılıq hallarının bir neçə dövlətin ərazisini əhatə etməsi və digər hallar bu cinayətlərə qarşı beynəlxalq mübarizənin zəruriliyini şərtləndirmişdir. Sırr deyil ki, Avropa və Asiya qitələrinin qovşağında yerləşən Azərbaycanın coğrafi-strateji mövqeyi onun ərazisindən narkotiklərin tranzit daşınması üçün əlverişli olduğundan, təbii olaraq bu marşrutdan istifadə olunmasına müdama cəhdlər göstərilir. Fəqət onların cəhdlərinin qarşısı qətiyyətlə alınır və alınacaq. Ümumbəşəri bəla olan narkomanıyanın sərhəd tanımadan yayılması ölkəmiz üçün həlli vacib məsələlərdən birinə çevrildiyindən, dövlətimiz bütün qüvvə və imkanlarını səfərbər edərək bu belənin kökünün kəsilməsi istiqamətində aparılan beynəlxalq mübarizəyə qoşulmuş, bu sahədə həyata keçirilən işlər çərçivəsində zəruri qanunvericilik bazası yaradılmış və institusionalislahatlar həyata keçirilmişdir. Bir sıra təşkilati-hüquqi, institusional və əməli praktiki tədbirlər həyata keçirilməklə bərabər, həmçinin global belə ilə mübarizə üzrə beynəlxalq təşəbbüslərdə iştirak da intensiv xarakter almışdır. Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Respublikası beynəlxalq birliyin bütün səylərini dəstəkləyərək, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müvafiq konvensiyalarına qoşulmuşdur. Ölkəmizdə beynəlxalq standartlara uyğun milli normativ hüquqi baza yaradılıb və qanunvericilik sistemi təkmilləşdirilib və bu istiqamətdə xeyli işlər görüldü. Təsədüfi deyil ki, ölkəmiz 1998-ci ildə BMT-nin "Narkotik vasitələr haqqında" 1961-ci il və "Psixotrop maddələr haqqında" 1971-ci il Konvensiyalarına qoşulub. Azərbaycan BMT-nin narkotik vasitələr və psixotrop maddələrlə mübarizə ilə əlaqədar konvensiyalara qoşulduqdan sonra da bu sahədə çoxsaylı qanunvericilik aktları qəbul olunub. BMT-nin 1987-ci il Konvensiyasına daxil olan ölkələrin "Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə haqqında" Bəyannaməsinə əsasən, 26 iyun "Narkomaniya və narkotiklərin qeyri-qanuni dövriyyəsinə qarşı Ümumdünya mübarizə Günü" kimi qeyd olunduğu üçün hər il həmin gün ayı-ayrı dövlətlərin bu sahədə müsbət nəticələrə nail olması, ümumbəşəri problemlə

mübarizə üsulları və narkomanlığın müalicə metodlarının təkmilləşdirilməsi barədə beynəlxalq fikir mübadiləsi aparılır. Azərbaycan tərəfinin bir sıra dövlətlər və beynəlxalq qurumlarla birgə fəaliyyət və saxe məkdaşlığı da uğurla həyata keçirilir. Bu dəhşətli belaya qarşı dövlətlərin birgə mübarizəsində Azərbaycanın mühüm rol oynamasının göstəricilərindən biri də məhz sözügedən mövzuda beynəlxalq konfranslara ev sahibliyi etməklə hər bir dövlətin malik olduğu imkanların təqdimatına, təcrübənin bölüşdürülməsinə və birleşdirməsinə yol açmasıdır. Bakıda baş tutan tədbirlər iştirakçı dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları, regional və beynəlxalq təşkilatları arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə doğru atılan mühüm addımlar olmaqla, beynəlxalq probleme çevrilmiş narkotiklərin qanunsuz yayılmasının qarşısının alınmasında maraqlı tərəflərin qətiyyətini daha da artırır. 2004-cü ilin yanvarında Bakıda keçirilmiş "Böyük İpək Yolu dövlətlərində narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə" mövzusunda beynəlxalq konfransın iştirakçılarında müraciətində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev vurğulayıb: "Coğrafi mövqeyindən, ictimai-siyasi quruluşundan, inkişaf səviyyəsindən, iqtisadi vəziyyətindən, mədəniyyət tarixi əlaqələrindən asılı olmayaraq elə bir ölkə yoxdur ki, dövrümüzün global problemlərindən biri olan narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsilə qarşılaşmasın. Bu, bir daha göstərir ki, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizənin səmərəliliyi üçün birgə səylərlə ciddi, kəskin, bərk və ardıcıl tədbirlərin həyata keçirilməsi olduqca zəruridir". Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv olan dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları rəhbərlərinin 2009-cu il aprelin 21-də Bakıda keçirilən konfransının iştirakçılarında ünvanladığı təbrik məktubunda beynəlxalq əməkdaşlığın əhəmiyyətini bir daha xüsusi vurğulayaraq deyib: "Terrorizm, separatizm, silahların narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi, insan alveri, qanunsuz miqrasiya, cinayət yolu ilə əldə olunmuş pul vəsaitlərinin leqallaşdırılması kimi cinayətlər transmilli xarakter daşıdığından dövlətlərin birgə dinc yanaşıyaşması ciddi təhlükəyə avarır. Ona görə də xalqlarımızın ümumi rifahına nail olmaq, təhlükəsizliyi təmin etmək məqsədi ilə sosial-iqtisadi, siyasi tədbirlərlə yanaşı, cinayətkarlığa qarşı mübarizənin səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi də vacibdir". Qeyd olunmalıdır ki, xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin Azərbaycanın parlaq gələcəyinə hesablanmış müəmməl siyasətini dövrün tələblərinə uyğun yeni müstəvidə müvəffəqiyyətlə davam etdirəndə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin yüksək elmi təkəkkürünün, müdrikliyinin, uzaqgörənliyinin, yenilməz iradəsinin və gərgin fəaliyyətinin xalqın mübarizəliyi ilə sıx vəhdəti nəticəsində il-dən il daha da qüdrətlənən dövlətimiz narkomanlığa, eləcə də narkotik vasitələrinə və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı bugünkü uğurlu mübarizə aparır. Bu mübarizədə Azərbaycan Prezidentinin 2007-ci il 28 iyun tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsi və narkomanlığın yayılması ilə mübarizə üzrə 2007-2012-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın 2013-cü il 24 iyun tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2013-2018-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın uğurla həyata keçirilməsinə vəzərsiz rolulub. Xüsusi vurğulanmalıdır ki, ölkəmizdə narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2013-2018-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın uğurla həyata keçirilməsinə və digər genişmiqyaslı tədbirlərin icrası məqsədilə hazırlanıb və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 22 iyul tarixli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş "Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2019-2024-cü illər üçün Dövlət Proqramı"nın müvəffəqiyyətlə icra olunması bu sahədə uğurlu nəticələrin əldə edilməsində müstəsna əhəmiyyət kəsb etməkdədir.

Qeyd edilməlidir ki, 2005-ci ildə qəbul olunmuş "Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, həmçinin "Şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün kifayətədən narkotik vasitələrinə və psixotrop maddələrin miqdarına, habelə onların külli miqdarına görə", eləcə də "Azərbaycan Respublikasının ərazisində dövriyyəsi qadağan edilmiş, məhdudlaşdırılmış və nəzarət edilən narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində idxalına, ixracına, tranzit nəql edilməsinə və istehsalına lisenziya (xüsusi razılıq) tələb olunan prekursorların" siyahılarının təsdiq edilməsi haqqında qanunlar sözügedən məsələlərlə əlaqədar dövlət orqanlarının, fiziki və hüquqi şəxslərin hüquq və vəzifələrini daha dəqiq müəyyənləyərək, bunlarla əlaqədar mövcud ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənmə mexanizminin səmərəliliyini artırır və beləliklə əvvəlki dövrlərdə təcrübədə yaranmış problemlər birdəfəlik həllini tapıb.

Hər kəsə məlumdur ki, insan amili dövlət siyasətinin əsasını təşkil edir. Prezident İlham Əliyev həyata keçirilən siyasətin mərkəzində vətəndaşın dayandığını hər zaman xüsusi vurğulayır. Azərbaycan gələcəyi olan gənclərimizə isə diqqət və qayğı daha qabarıq sezilir. Ardıcıl şəkildə qəbul olunan Dövlət proqramları gəncliyin inkişafına, onların potensial imkanlarının genişləndirilməsinə müsbət təsir göstərib. Gənclərin hərtərəfli puxtalaşması məqsədilə onlarda idmana olan marağın artırılmasında, mədəni-kütləvi tədbirlərin sayının artırılmasında, bunlarla əlaqədar müxtəlif komplekslərin, o cümlədən Olimpiya İdman komplekslərinin inşasında məqsəd sağlamlığın təmin

edilməsi ilə yanaşı, insanların belə ağır fəsadlar törədən vərdişlərdən uzaqlaşmasına nail olmaqdır.

Bu sahədə qətiyyətli mübarizənin təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə gənc nəslin sağlamlığının qorunması və onların hərtərəfli inkişafı istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərin də olduqca əhəmiyyətli olması xüsusi vurğulanmalıdır.

Narkotik asılılıq dünyada müxtəlif əhəli qrupları arasında geniş yayıldığına görə sırf tibbi problemdən sosial problemə çevrilib. Problem həllinə xidmətdən mühüm addımlardan biri hər zaman qeyd edildiyi kimi, preventiv tədbirlərin ötürülməsi, o cümlədən maarifləndirmə işinin lazımi səviyyədə qurulmasıdır. Əsas məqsəd yeniyetmələrimizin və gənclərimizin belə zərərli vərdişlərdən uzaq durmalarına nail olmaqdır. Zənnimcə, narkomanıyanın profilaktikası ailə və məkətdən başlanmalıdır. Təbii ki, əsas məktəblərdən bir valideynlərin düzgün həyat tərzi keçirməklə övlada örnək olmasıdır. Valideynlərin uşaqlarının narkomanıyadan qorunmasında bu profilaktikanın müstəsna rolu vardır. Bununla bərabər, valideynlə övlad arasında qarşılıqlı inamın olması da vacib şərtir. Təcrübədə yeniyetmələrin və gənclərin pis vərdişlərə və təhlükəli işlərə daha çox meyilli olmalarını nəzərə alaraq hesab edirəm ki, narkomanıyanın qarşısını almağın digər əlverişli yolu təhsil müəssisələrində, xüsusən də məktəblərdə geniş maarifləndirmə işinin aparılmasıdır.

Belə ki, elm ocaqlarında azyaşlılar, yeniyetmələr və gənclər arasında narkomanıyanın profilaktikası mütləq həyata keçirilməli görülen tədbirlər başa düşülməli və aydın tərzdə olmalı kütləvi xarakter daşımalıdır.

Sevindirici haldır ki, bugünkü hər bir dövlət orqanı və qurumu, həmçinin müvafiq təşkilatlar üzərinə düşən vəzifələri tələb edilən səviyyədə yerinə yetirməklə qarşıya qoyulan məqsədlərə tam nail olmağa təhəllüf etməyə çalışırlar ki, bu da təbii olaraq müsbət nəticələrini göstərməkdədir.

Cəbrayıl rayon prokurorluğunun fəaliyyəti də aidiyyəti dövlət qurumları ilə birlikdə səmərəli işgüzar əlaqələr yaratmaqla xidməti ərazidə nizam-intizamın davamlılığını təmin edilməsinə, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsinə, insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasına, cinayətkarlığa, eləcə də digər qanunazidd əməllərə, o cümlədən sözügedən ümumbəşəri probleme qarşı mübarizəyə yönəlib.

Hesab edirəm ki, bu belə ilə mübarizədə vətəndaşlar da əllərindən gələni əsirgənməli, xüsusən də ictimai qınaq mexanizminin daim işlək vəziyyətdə olması üçün ciddi səy göstərməlidir. Sağlam düşüncəli insanlar dərk edirlər ki, narkomanıya cinayət, ailələrində dağılması, çarəsiz xəstəlik, ölüm və sair bu kimi digər ağır nəticələrə gedən yolum başlanğıcı olmaqla tək hər hansı bir fərd üçün deyil, eyni zamanda, bütün cəmiyyət üçün böyük təhlükədir.

Odur ki, insanların sağlamlığını və həyatını ciddi təhlükə altına alan, əxlaqi və məənəvi dəyərləri sarsıdan, insanlığa xələl gətirən, cəmiyyətin harmoniyanı pozan, sosial-iqtisadi tərəqqini ləngidən, bir sözlə həyatı iflic edən narkomanlığa münasibətdə hər birimiz barışmaz mövqə tutmalı və ümumbəşəri belaya qarşı qətiyyətli mübarizə aparmalıyıq.

Vüqar SƏLİMOV,
Cəbrayıl rayon prokuroru,
kiçik ədliyyə müşaviri

Çərşənbə günü: Qədim inancların izləri

Əski görüşlərin tarixi mənası, qədim dövrlərdə insanların dünya və təbiət haqqında bildiklərini özündə əks etdirən mifik görüşlərdir. Bu görüşlər, insanlar üçün həyat yolunun istiqamətverici mayak rolunu oynayıb və onların həyatında əhəmiyyətli yer tutub.

Mövzu ilə bağlı AMEA Folklor İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Şakir Albaliyev "informator.az" a bildirib ki, ibtidai cəmiyyətdə hər bir xalqda olduğu kimi, bizim xalqda da əski görüşlər və dünyagörüşləri formalaşıb:

Bu dünyagörüşlər, insanlar üçün bir növ həyat devizi olub, eyni zamanda onlar təbiət hadisələrini müşahidə edərək bu hadisələrdən mənalara çıxarmağa çalışıblar. Təbiətə dair müşahidələr əsasında, həmçinin həftənin günlərinə uyğun inanclar yaranıb.

Dosent, çərşənbə günlərinin xüsusi mənası və təcrübələri haqqında da danışib:

"Qədim zamanlardan bəri çərşənbənin xüsusi əhəmiyyəti olduğu görünür. Məsələn, Aşıq Ələsgər

**Çərşənbə günündə, çeşmə başında
Gözüm bir alagöz xanım düşdü**

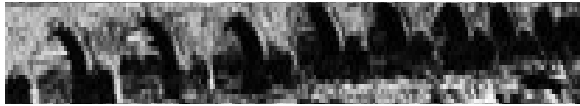
misrası, çərşənbə gününün özünə xas bir mistik və məənəvi gücü olduğunu göstərir. Aşıq Ələsgər, ürəyində tutduğu arzuların məhz çərşənbə günü reallaşacağına inanırdı. Bu, çərşənbənin qədim mifik və astronomik mənalara işarə edir. Çərşənbə günü ilə bağlı xalq təfəkküründə belə bir deyim də var: "Şənbə günü ağır gündür, amma çərşənbə ondan da ağır gündür". Bu deyim, çərşənbənin sınaq və çətinliklərlə əlaqəli olduğu və

planetlərin düzümünə dair bir inanclı təfəkkürün əksidir".

"Çərşənbə bayramları, xüsusilə Novruz bayramı ərəfəsində qeyd olunan ilahı çərşənbələr, xalqın astronomik və dini inanclarına əsaslanaraq formalaşıb. Həftənin ən ağır günləri olaraq qəbul edilən bu çərşənbələr, ilin sonu və yeni ilin başlanğıcı ilə əlaqələndirilir və xalqın təfəkküründə xüsusi yer tutur".

06.03.2025

Çinərə TARVERDİYEVA

YEL ÇƏRŞƏNBƏSİ - YENİ HƏYATIN NƏFƏSİDİR

Tədqiqatçılar 3-cü çərşənbəni dörd yaradılış ünsüründən biri olan hava ünsürü ilə bağlayırlar. Mərhum folklorşünas Azad Nəbiyev çərşənbə və Novruz bayramı ilə bağlı mühüm yaradıcı stixiyalardan olan Yel çərşənbəsi ilə bağlı yazır: "Şifahi yaradıcılığımızda Yelin tanrılığı ilə bağlı müxtəlif nəgmə, əfsanə, rəvayət, mif, inanc, məsəl və s. yaranmışdır. Bu mərasim və ayinlər təkcə ilaxır çərşənbələrdə, yaxud Novruz şənliklərində deyil, ilin müxtəlif dövrlərində, fəsillərində insanın Od, Su, Yel və Torpaq tanrısının yardımına ehtiyacı olan məqamlarda icra olunmuşdur. Məsələn, bəziləri elə hesab edir ki, taxıl döyülən zaman keçirilən Yel baba mərasiminin Novruz şənlikləri ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Yelin dörd müqəddəs ünsürdən biri kimi ilin başlanğıcında oyandığını, Novruz şənliklərinin isə dörd ünsürlə bağlı yarandığını nəzərə alsaq, onda aydın olar ki, Yel baba mərasimi öz soykökü ilə Yel tanrısına etiqad anlamı ilə bağlıdır, onu Novruz ayinlərindən heç cür kənarda qoymaq olmaz. İlin bütün sonrakı fəsillərində, aylarında dörd müqəddəs dünyəvi ünsürün yardımına ehtiyac olanda insanlar ona müraciət edə bilərlər" (s.180).

Sitatdan da aydın görünür ki, professor A.Nəbiyev yel tanrısı ilə bağladığı Yel çərşənbəsindəki yaradıcı hava ünsürünün "Novruz ayinlərindən heç cür kənarda qoyulmadığını" göstərmişdir. Bu da təsadüfi deyildir. Çünki əslində bu 4 müqəddəs yaradıcı ünsür özlüyündə yeni həyatın gəlişi bayramı olan Novruz bayramının əsasını təşkil edir. Ona görə də təkcə Yel çərşənbəsi mərasimlərində deyil, elə Novruz bayramı şənliklərində icra olunan ayin və mərasimlərdə də biz Yel ünsürünü simvollaşdıran məqamları da tədqiqatçı kimi müşahidə edirik.

"Bayram günlərində əksər rayonlarda gəlin və qızlar bayram günü "Haxışta", "Halay", "Yaşıl yarpaq, qızıl gül", "Qıy qılinc", "Turnavurdu", "Bənövşə" və s. oyunlarını ifa edirlər. Qədim baharmərasimləri Şəki-Zaqatala bölgəsində "Mərəkə", "Ukur", "Qorqut", "Vərtiver" adları ilə tanınır. Avarlar arasında tanınan "Ukur" mərasimində hər nəsil bir yerə toplaşaraq müxtəlif oyunlar, yarışlar keçirir, mərasim yeməyi bişirir, mərasimdə iştirak edə bilməyən xəstələrə, qocalara pay göndərər, belə məclisdə həm də qız bəyənərdilər. "Qorqut" türklərdə olan "Xıdırəlləz" (Xıdır İlyas) mərasimi 40 gün davam edərdi. Quba bölgəsində isə Novruz bayramında icra olunan "Mürvət toyu" adlanan xeyirxah bir ənənə də var idi. Novruz günü kənd sakinləri yığışb kəndin atasız-anasızlarına, ailə qurmağa imkanı olmayan qız və oğlanlara toy edərtilər. Ağsaqqalların, ağbirçəklərin təşəbbüsü ilə keçirilən "Mürvət toyu"nda hərə öz imkanına görə gənclərin toyuna toy ərzağı ilə kömək edərdi. Hətta evi olmayanlar üçün ev tikərdilər. Bu oyunlar içərisində "Küfdibi" mərasimi xüsusilə diqqəti cəlb edir. Eyni zamanda bu mərasim Novruz bayramı daxilində, onun bir ritualı kimi də tədqiq edilir. Küfdibi cavandan qızların, gəlinlərin, bəzən oğlanların da yelləncəkdə yellənərək məhnirlər oxumasını, deyilərək şəllənməsini ehtiva edir. "Küf dibində qızın nişanlısının, gözaltısının kim olduğunu aşkara çıxır. Küfdə yellənən qızdan təkidlə adaxlısının adını deməsi tələb olunanda o, bir növ özünü tələyə düşmüş kimi hiss edir, bir müddət nə deyəcəyini bilmir. Fikrimizcə, bu mərasim bütün qədim mərasimlərdə olduğu kimi magik mahiyyətinə görə yellənmək-məhsuldarlıq, artım səciyyəsi daşıyır. Novruz Novruz bayramında milli xalq oyunları və tamaşalarından olan "Tənbəl qar-daş" və "Kosa-Kosa" kimi tamaşalar göstəridilər" (s.48-49).

Bu oyunlardan "Haxışta", "Halay" və başqalarında biz Yel (hava) ünsürünün əlamətlərini görə bilirik. Eyni zamanda qeyd edildiyi kimi, "Novruz bayramının bir ritualı" kimi səciyyələndirilən "Küfdibi" mərasimi Yel çərşənbəsinin stixiyasını özündə əks etdirir. Belə ki, küfdibi mərasimi zamanı oğlan və qızların yelləncəkdə yellənmələri birbaşa insanların yaradıcı hava stixiyası ilə kontaktra girmələrini simvolizə edir. Bəli, küfdibi mərasimindəki yelləncəklə yellənmək birbaşa hava stixiyası ilə kontakta girməsi simvolizə edir. Çünki yelləncəkdə yellənmək özü havada asılı qalmaq, başqa sözlə, hava ilə təmasda olmaq və bu ərəfədə gənclərin məhnirlər oxuması, deyilərək, həmçinin bu məqamda sevgilinin adının dilə gətirilməsi amili həyat eşqinin, yaşamaq həvəsinin ifadəsidir. Havada yellənməklə Yel tanrısına öz eşqini - sevgilinin adını söyləmək, şən məhnirlər oxumaq və s. mahiyyətə yaradıcı həyat ünsürü olan Yel ruhandan dirilik, oynışı, yenidən yaradılış arzusunu dilə gətirmək deməkdir. İnsanın evlənmək arzusu onun həyatında yeni bir mərhələyə daxil olmaq - yeni biçimdə, evli, ailəli olmaq şəklində yenidən doğuluşu - var oluşu deməkdir.

"Novruz bayramı ilə bağlı tamaşalarda zurnaçı və aşiq dəstələrinin müşayiəti ilə sazla, xoş avazla küsülülər barışdırılır, onları xeyirxahlığa qovuşdururlar" düşüncəsi işığında verilən bu şənlik mərasimlərindən biribələ təsvir olunur: "Şənlik mərasimində nişanlı və ya ərğən qızlar ilin axır çərşənbəsinə 40 gün qalmış məhəllənin, qəbilənin, tayfanın və ya tirənin yaşlı qızları bir yerə toplaşır. Qızlar öz içərilərindən bir nəfər yaşlı və həm də zirek qızı başçı seçirlər. O, ziyafət gecəsi üçün lazım olan ət, yumurta, şirniyyat, meyvə, göyərti və s. ərzaq şeylərinin hər kəs tərəfindən gətiriləcək miqdarını müəyyən edir. Ərzaq hazır olduqdan sonra məhəllədə ən ağsaqqal, həm də mötəbər şəxsin evində toplaşmaq qərara alınır.

Ziyafətə bir gün qalmış vəzifələr bölünür. Burada ən çevik qız gecə carçısı təyin olunur. Nişanlı qızlardan iki nəfəri qaradinnmə seçilir, gecənin aşbazı, süfrə düzəldəni müəyyən edilir. Martin 21-də qaş qaralan zaman hamı irəlincədən müəyyən olunmuş mənzilə toplaşır. Başçı küsülüləri, bir-birindən incik qızları barışdırmaq məqsədi ilə məlahətli səsə malik olan qızların birinə söz verir. Ziyafətin xanəndəsi sayılan bu qız nəgməni belə başlayır:

İşıqları alışıdırın.
Küsülüləri barışdırın.
Küsülülərim nə düz gəlir,
Şənlik gəlir, şuxluq gəlir,
Oxumağa həvəs gəlir.
Dövrə vuraq hal eyləyək,
Küsülülərə yol eyləyək.
Öyüdləri bol eyləyək,
Küsülülərim nə düz gəlir,
Şənlik gəlir, şuxluq gəlir,

Bahar gəlir, nəfəs gəlir,
Oxumağa həvəs gəlir.

Küsülülər gəldi peymanə,
Dədəm də gəlsin meydana.
Meydanda tavar saz olsun,
Saz olsun, avaz olsun.

Avazlarımızı bir görək,
Küsülülər öpüşsün görək.
Küsülülərim nə düz gəlir,
Şənlik gəlir, şuxluq gəlir.

Bahar gəlir, nəfəs gəlir,
Oxumağa həvəs gəlir.

Müğənni bəndi bir dəfə avazla dedikdən sonra, qalan qızlar ikinci dəfə xorla mahnını süfrə başında rəqs edərək təkrar edirlər. Küsülülər barışdıqdan sonra başçı süfrəyə nəzər yetirir. O gecəni şən-şux keçirmək üçün nişanlıları onlara yaxın bir mənzildə şənlik ziyafəti təşkil edən qızlardan bir neçəsinin ya boynuna ərpek dolayır və ya qoluna yaylıq bağlayırlar. Məclisin carçısı əhvalatı dərhal qızın nişanlısına çatdırır. Oğlan "bağlama" əhvalatını eşitdikdən sonra yeryemisdən bir bağlama düzəldib carçıya təqdim edir. Bahar şənliyində iştirak edən qızlardan, carçıdan başqa heç kəsin ixtiyarı yoxdur ki, ziyafət məclisindən kənara çıxsın və ya bayırdan içəri oğlan buraxılsın. Carçı boğçanı ziyafətin başçısına təqdim edir. Xanəndə bu dəfə:

Boğça gəldi eşikdən,
Sarığı var gümüşdən,
Bizə də qismət oldu
Yarın verən yemişdən.
Can gülüm, can-can...

Günahkar qız isə:

Bağlardan gələn bardı,
Yar əhdə vəfadardı,
Açın gələn boğçanı,
İçində sovqat vardı,
Can gülüm, can-can,
Can gülüm, can-can, -

deyə ona avazla cavab verir. Qızlar yallı-yallı oynaya-oynaya, həm də xorla oxuya-oxuya "günahkarın" qarşısına gəlirlər. Carçı isə onun "bağını" açır. Bu, başqa nişanlı qızlar üçün də bir neçə dəfə təkrar olunur. Yallı oyununu Azərbaycanın bütün guşələrində çox geniş yayılmışdır.

Novruz mərasimlərində əmək tərbiyyəsi məsələləri daha qabarıq əks olunmuşdur. Çünki bu bayram əməyin, əmək nəğmələrinin tərənnümü edilməsinə, rəvac tapmasına təkan vermişdir" (s.55-57).

Bu tamaşadan da görünür ki, Yel çərşənbəsindəki Yel (hava) ünsürünün aparıcı stixiyası özünü

Novruzla bağlı keçirilən şənliklərdə də qabarıq şəkildə büruzə verir. Burada oxunan nəğmələrin mətninə diqqət etsək, bunu aydın görürük:

Dövrə vuraq hal eyləyək,
Küsülülərə yol eyləyək -
misralarında "dövrə vurub, hal eləməklə" "küsülülərə yol edildiyi", yeni barışıq yaradıldığı ifadə olunur. Başqa cür desək, "Dövrə vuraq hal eyləyək" - Sufilər sayağı səmənlik etmək, yaradıcı hava ünsürü ilə təmas xəttinə daxil olmaq anlamına gəlir. Küsülülərin barışdırılması isə xaosit durum olan küsülülüüyü aradan qaldırmaq və barışdırmaq - sülh, əmin amallıq kimi kosmik nizam yaratmaq deməkdir.

Başqa sözlə, bu, küsülülük ab-havasından qurtarıb yeni kosmik düzən- barış, sülh dünyası yaratmaq deməkdir ki, bu da özlüyündə küsülülükdən sonrakı yeni yaradılışı özündə gerçəkləşdirir. Bəs bu yeni yaradılış prosesinin əsasında hansı yaradıcı ünsür əsas rol oynayır? Hava stixiyası: "Dövrə vuraq hal eyləyək" misrasında sufilər sayağı dövrə vurub, halay şəklində "hal eyləmək" - səmənlik eləmək ideyası özünü göstərir. Səməzən rəqsi göydə havalanmış kimi süzmək - havalanmaq, oynamaq rəqs eləmək anlamına gəlir. Bununla sanki insan ruhən yer üzündən təcrid olunmuş kimilə "havada sürür" - oynayır və yaradıcı hava ünsürü ilə təmas xəttinə daxil olursan. Deməli, küsülüləri barışdırmaq istəyi havada süzüb, mahnının şən sədaları altında rəqs etmək vasitəsilə reallaşmış olur ki, bu da Yel çərşənbəsinin təyinedici ünsürü olan yelin, havanın yaradıcılıq (yenidən yaradılış) gücünü simvollaşdırır.

"Bahar gəlir, nəfəs gəlir,
Oxumağa həvəs gəlir".

Misralarında isə birbaşa baharın - yazın (özgə sözlə, Novruzun) "nəfəs" (yeni nəfəs - yeni həyat) gəlişi kimi tərənnümü əks olunur. Təbiətin nəfəsi (yeni nəfəsi) ilə insanın təzə nəfəsi - nəfəs alıb-vermə gücü sayəsində oxuması, şən nəğmələr ifa etməsi bir arada bir-

ləşməklə bir daha nəfəsin, yelin, başqa sözlə, hava ünsürünün yaradıcılıq gücünü nümayiş etdirir.

Gördüyümüz kimi, mərasimin icra ayinləri də, oxunan nəğmələrin mətnindən anlaşılanlar da yelin, nəfəsin - havanın yaradıcı ünsür kimi iştirakını aydın şəkildə hiss etdirir.

Bu prosesdə "qızların yallı oynaya-oynaya xorla oxumaları" məsələsinə də xüsusi diqqət çəkmək lazımdır. Belə ki, "Xorla oxumaq" səhnəsi burada hamının birağızdan birnəfəsə oxumasını - yeni nfəs üstündə köklənib şənlənmələrini ifadə edir ki, bu amil də yenə nəfəsin - başqa sözlə, havanın (və oxunan şən-şux havanın, mahnının) insanları ruhən oyanmağa, yenidən dirçəlişə xidmət etdiyini nişan verən əlamətdir. Bundan başqa, buradakı rəqsin "yallı" havası üstə icra edilməsi özü də bir tərəfdən hava ünsürünün iştirakını təmin etmiş olur. Belə ki, yallı oyununu da "yallı" - "yelli" (dairəvi yelləncək" şəkilli) olmaqla yenə də yel-külək (hava) ilə rabitəni (təmas girməni) simvollaşdırır. Belə ki, çünki yel insanda ruhun ifadəsi şəklində təzahür edir. İnsan Novruzda (və yel çərşənbəsində) ruhən təzələnməli, təmizlənməli - saflaşmalı və saf bir aura ilə təbiətin saflığına qovuşmalıdır. Təbiətin saflığı ilə bir müstəviyə girməlidir.

Gətirilən mərasim nümunələrindən və s. bir daha görünür ki, ilaxır çərşənbələrin, eləcə də yel çərşənbəsinin əsas ünsürü olan yaradıcı stixiyalar birbaşa Novruz bayramının gəlişinə təminat yaratmaqla Novruz bayramının da mərasim, icra və ayinlərində bilavasitə mühüm yer tutur. Başqa sözlə, çərşənbələrə Novruz bayramı adət-ənənələri, ayinləri və s. arasında sərhədlər çəkmək yox, onların hamısını vahid bir müstəvidə təşəvvür etməliyik. Yel çərşənbəsi də belə bir missiyaya - Novruzun gəlişinə zəmin hazırlamaqla özlüyündə hava ünsürünün yaradıcılıq gücünü təmsil edir.

Şakir ALBALIYEV

AzərTAC 11 mart 2025

BAHAR BAYRAMI VƏ NOVRUZ DÜŞÜNCƏSİ: EYNİLİKLƏR, FƏRQLƏR

Bahar bayramı və Novruz bayramı ifadələri arasındakı eyniliklər və fərqliliklər məsələsini "asqırmaq" və "səbir gətirmək" ifadələri arasında olan sinonimlik və həm də fərqliliklərdəki nüanslar ilə tanışdura bilərik. Təbiətin Bahar fəslinə Şərq dünyası - Türk-İslam aləmi Novruz donu geyindirib, onu müxtəlif cür ayin, mərasim, rituallarla bəzədiyi kimi, təbiətə animistik dəyər prizmasında, sosial məzmun planında yanaşsın, təntənəli şəkildə bunu bayram etdiyi kimi, asqırmaq kimi bioloji - heyvani prosesə də islami düşüncədə və terminde "səbir gətirmək" anlayışı ilə inanc kontekstində sosial məzmun qazandırılmışdır...

Yəni asqırmaq heyvana da, insana da məxsus ola bilən, xəstəlik və ya qıcıqlanma refleksindən yaranan bioloji-fizioloji hərəkətdirsə, "səbir gətirmək" ifadəsi artıq islami-sosial düşüncədə insana Allah tərəfindən göndərilən xəbərdar edici mesaj kimi düşünülür. Əbəs

deyil ki, "səbir" sözü ilə eyni kökəndən olan səbir ifadəsi də Allahın adlarından biridir.

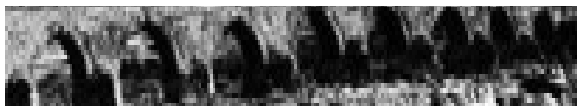
Bax budur "asqırmaq"la "səbir gətirmək" arasında olan eyni bioloji hadisəyə fərqli baxış (dəyər) verilməsi! Ona görə də asqırmaq hadisəsinə sağlamlıq nöqtəyi-nəzərindən bioloji - fizioloji proses kimi yanaşan qeyri-islam dünyasının adamları "sağlam ol" tipli deyimlərlə xəstəlikdən uzaq olmağı arzulayırlar. Müsəlmanlar isə asqırmaq prosesinə "səbir gətirmək" donu geyindirməklə, onu Allahın göndərdiyi bir əlamət kimi düşünməklə, bu prosesin müqabilində Allahı anır, "ya haqq Allah", "ya Səbir", "ya Səbir yiyəsi" və s. tipli ifadələrlə hansısa bir işdə səbirli olmağı - yeni müəyyən zaman məsafəsi ərzində gözləməli olmağı düşünür. Hətta səbir gətirməyin - asqırmağın sayına müqabil olaraq "tək səbir", "cüt səbir" ifadələri də ortaya çıxır ki, kimisi ona tək səbirin, kimisi də cüt səbi-

rin düşdüyünü (və ya düşmədiyini) dilinə gətirir. Yeni "səbirin kilməse düşməsi" ona uğur gətirməsi, "səbirin düşməməsi" isə uğursuzluğun inanc kimi qəbul olunur.

Gördüyümüz kimi, asqırmaq kimi tibbi-bioloji faktı islahat dünyası ilə qeyri-islam dünyasının baxışları tamamilən fərqlidir.

Bax Novruz bayramı da Türk-İslam aləmində təbiətin Bahar (Yaz) fəslinə sosial elementlərin, sosial ünsürlərin aşılınması - verilməsi ilə, ritual-mifoloji məzmunla yüklənmiş möhtəşəm bayram hadisəsidir. Bir qıza min bir yerdən bəzək-düzək vurub gəlinlik taxtına oturdulması cəmiyyətdə toy mərasimi kimi şənlik coşqusu yaratdığı kimi, Bahar fəslinə də rəmzi-fəlsəfi-mifik dəyərlər verib təbiətin və cəmiyyətin şahlıq taxtında oturma bilirsə, onda o Bahar fəslə insanlara Novruz qiyafəsində bayram əhval-ruhiyyəsi bəxş edir.

Şakir ALBALIYEV

Yaz fəslinin təbiətə qədəm basmasını hər il xalqımız Novruz bayramı adı altında böyük coşqu ilə bayram edir. Bu baxımdan çox vaxt Novruz bayramını Bahar bayramı kimi, yeni yaz fəslinin gəlişi kimi də düşünürlər və buna bəzən adi təbiət hadisəsi kimi də, yeni sadəcə fəsil dəyişmə dövrü kimi də yanaşırlar.

nidən yaz(yazı) getirir. “Yaz!” hökmü ilə donmuş ətraf aləm ilahinin qüdrəti ilə yenidən “yazı”lır; yeni donmuş, ölmüş təbiətin canına - taleyinə yenidən “dirilik yazısı” yazılır. Başqa sözlə, təbiət yeni biçimdə təzədən doğulur. İnsan doğulanda tale yazısı ilə doğulduğu kimi, təbiət də baharda - yazda yenidən doğulanda, dirilik tapanda onun taleyinə yaz(ı) gəlir, yaz(ı) fəsl

niyə başqa fəsil üzərində deyil, məhz “yaz”ı fəslə üzərində bayram edilməsinə elə bilərəm ki, müəyyən dərəcədə açıqlama və rə bildim.

Beləcə, xalqımız yaz (bahar) fəslinin hikmətli təcəssümünü “ilahi yazı” olaraq “oxuya bilmiş” və bu yazıya özünün rəngarəng “yazısını” - yeni müxtəlif cür ayin və mərasimlərlə müşayiət olunan “yazısını” - əməl və bacarıq

gəlişini təmtəraqlı şəkildə bayram eləmir. Belə olan halda Novruz bayramının sadəcə yaz (bahar) fəslinin gəlişi bayramı olduğu məsələsi özünü tam doğrultmadı. Bəs məsələnin mahiyyəti necədir?

Yaz fəslini təbiətin (ilahinin) yaz(ısı) bayramı olduğunu dərk edən etnosun, millətin, xalqın təfəkkürü bu təbiət fəslini Novruz bayramı adı altında keçirir. Başqa sözlə, etnik təfəkkür və düşüncədə yaz (bahar) fəslinin ilahi yaradılış qanunu olması dərk olunmalıdır ki, onu Novruz bayramı səviyyəsində bayram edə bilsin. Bu prinsip etnik təfəkkürdə mövcud olmadan, yazın gəlişini hər hansı şəkildə bayram etməyi hansısa etnosa, xalqa zorla aşılamaq olmaz.

Məhz xalqımız yaz fəslinin təbiətində bir ilahi yaradılış - yenidən doğuluş “yazısı” “görüb-oxuduğundan”, bahar fəslinə milli-xəlqi düşüncənin inikası olaraq “yaz(ı)” fəslə adını vermiş və bu fəslin timsalındakı ilahi “yazı”nın təcəssümünə ayinlər və mərasimi töhfələr verməklə onu Novruz qiyafəsində bayram etmişdir.

İkinci bir tərəfdən, onu da fəslərimizə əlavə edək ki, yaz fəslinə sadəcə yaz, Bahar bayramı deməklə və ya onu gəlişigözlə söz olaraq Novruz bayramı adlandırmaqla məsələnin əsil mahiyyətini məhdudlaşdırmaq olmaz. Etnik düşüncədə yaz fəslə canlı mifik obraz kimi qavranılmasa, yaz fəslə dini-mifik təsəvvürlər, inanclar sistemi ilə, mərasimlərlə müşayiət olunmasa, onun timsalında - yeni yaz fəslinin təcəssümçüsü olaraq Novruz bayramını reallaşdırmaq olmaz. Necə ki, xristian dünyasında Qış fəslinin canlı mifik obrazı kimi Şaxta baba obrazı formalaşmış və qışın təcəssümü fonunda Şaxta babalı, Qarqızlı, Şən yolkalı Yeni il şənliyi bayram edilir, eləcə də Türk - İslam dünyasında yazın gəlişi fonunda Novruz bayramı böyük ruh yüksəkliyi ilə keçirilir.

Bunu başqa cür də izah etmək olar. Yaz fəslini dini-mifik təsəvvürlərlə dolu olan ayin və rituallarla yükləmədən və bəzəmədən Novruz bayramı şəklinə qeyd eləməz olmaz. Bütün xalqlar yaz fəslini qarşılayır, ancaq hər xalq onu təbiətin şahıq taxtında oturdub bayram eləmir. Müqayisə üçün deyək ki, dünyada saysız-hesabsız qızlar var. Ancaq o qızların hamısına eyni zamanda gəlinlik donu geyindirib, gəlinlik taxtında oturtmaq, ona “gəlin” demək mümkün olmur. Beləcə də təbiətə qədəm basan Yaz (Bahar) fəslinə obrazlı münasibət və mifik-dini baxışlar işığında yanaşmaq olmazsa, onu Novruz bayramı kimi səciyyələndirmək olmaz.

Deyilənlərdən də bir daha gördüyümüz kimi, Novruz bayramı Yaz(Bahar) fəslinin üzərində o zaman bərqərar olur ki, mifik-dini dünyagörüşdən bəhrələnən və fəlsəfi mahiyyət daşıyan ayin və mərasimlərlə bəzədilmiş olsun!

Şakir ALBALIYEV,
filologiya elmləri namizədi
AzərTAC 20 mart 2025

Yel Çərşənbəsində “Yel baba”nın ruhu oxşanır

Mövzu ilə bağlı açıqlama verən AMEA Folklor İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Şakir Albaliyev bildirib ki, yel çərşənbəsi ilaxır çərşənbələrini üçüncüsü olaraq qeyd olunur:

“Bu çərşənbə məlum dörd yaradıcı stixiyadan biri olub, yeni həyatın gəlişinə zəmin hazırlayan yaradıcı amillərdən biridir. Yel çərşənbəsi ilə bağlı belə bir tapmaca da var: “Əl ilə tutmaq olmaz, göz ilə görmək olmaz.” Cavabı isə küləkdir. Külək ələ tutulmur, gözə görünmür, ancaq özü böyük, yaradıcı və eyni zamanda dağıdıcı qüvvəyə malikdir. Tufan və qasırğalar kimi küləyin qopartdığı tüğyanlar çox fəsadlar göstərə bilər. Biz dəfələrlə televiziya da bu yelin gücünü göstərən fəsadları izləyərək onun həm yaradıcı, həm də dağıdıcı qüvvəyə malik olduğunu görmüşük”.

Ekspertin sözlərinə görə, qışın soyuğundan və çiləsindən qurtulmaq üçün yelin, küləyin şərfinə keçirilən çərşənbələrdən biri Yel Çərşənbəsi adlanır:

“Yel Çərşənbəsində “Yel baba”nın ruhu oxşanır və ona inanc göstərilir ki, yaradıcı ünsür kimi o, xalqa xoş günlər və güzəran gətirəcəkdir. İlaxır çərşənbədə dörd yaradıcı ünsürdən biri olan yel hava sferasında yaradıcı olaraq iştirak edir və yeni həyat olan Novruzun gəlişinə zəmin hazırlayır.

Yelin məhsuldar gücü biologiya elmlərində də məlumdur. Yarpaqlar və çiçəklər külək vasitəsilə tozlandırılır və bitkilərin toxumları müxtəlif yerlərə səpələnir. Bu da bitkilərin təbii artımına səbəb olur. Bu mənada Yel Çərşənbəsi, su, od və torpaq çərşənbələri ilə yanaşı, dörd yaradıcı ünsür olaraq yeni həyatın gəlişinə zəmin hazırlayan çərşənbələrdən biridir.

Yel Çərşənbəsi zamanı müxtəlif maraqlı ayinlər və adətlər həyata keçirilir. Belə ki, ocaq qalanı və onun ətrafında toplaşılır. Bu adət-ənənələr Novruz bayramının gəlişini qeyd etmək üçün ənənəvi olaraq qeyd olunur”.

Nəzrin SALMANOVA,
crossmedia.az
11.03.2025

Doğma yurdumuzda Novruz şənlikləri

Cəbrayıl şəhərinin yenidən qurulması ilə bağlı olaraq Cəbrayıl şəhərinə qayıdan sakinlər ilk dəfə olaraq bu il ilaxır çərşənbə və Novruz bayramlarını doğma yurdumuzda keçirmişlər. Novruz ümid, həyata inam bayramıdır. Arzu edirik ki, növbəti Novruzumuzda rayonumuzun qəsəbə və kəndlərində də yaşayışımız bərqərar olunsun, gələn Novruzumuzda rayonumuzun hər bir yaşayış məntəqəsində bayram tonqalları qalansın, Novruz şənliyi keçirilsin.

Qeyd edim ki, Novruz bayramı günlərində rayonumuzun Sirik, Şahvəlli kəndləri ərazisində də yerli camaatın nümayəndələri könüllü olaraq toplaşmış, Novruz tonqalları çatmış, bayram əhval-ruhiyyəsi yaşamışlar. Əlbəttə, bu, əhalimizin yaxın gələcəkdə doğma torpaqlarımıza qayıdaraq orada yaşamaq arzusunun inikası kimi düşünülməlidir.

Arzularımız çin olsun, gələn ilki Novruz bayramının xoş ovqatını doğma elimizdə-obamızda yaşayaq və Novruz bayramı ilə bağlı keçirilən şənliklərin coşğun ab-havasını qəzetimizdə işıqlandıraraq!

“XUDAFƏRİN”

NOVRUZ BAYRAMI VƏ YAZ FƏSLİ: FƏRQLƏR VƏ EYNİLİKLƏR

Bəs görəsən bu cür təntənəli və geniş miqyasda toy-bayram etdiyimiz Novruz bayramı sadəcə iqlim dəyişikliyi ilə xarakterizə olan Bahar fəslinin özündürmü? Və əgər sadəcə bir fəsil dəyişməsədirsə, niyə məhz xalqımız bu bayramı ilin başqa fəslində yox, məhz yaz fəslində keçirir? Bu kimi sualların cavabını tapmaq bu problemə tam aydınlıq gətirər deyə bu haqda mülahizələrimi verirəm.

Bunun üçün ilk növbədə Bahar (Yaz) fəslini özündə daşıdığı hikmətin sirini tapmalıyıq. Öncə sözün özünün daşıdığı leksik mənaya diqqət edək. Məlumdur ki, xalqımız (qədim türklər) adla eşya arasında həmişə uyarlıq görüb və bu uyğunluğa görə də eşyaya, ya hər hansı bir təbiət cisminə, obyektinə və s. adlar verib. Bu məntiqdən düşündükdə Bahar fəslinin Azərbaycan, eləcə də qədim türk dil(lər)ində adlandırıldığı “yaz” sözünə və “yaz” sözünün bətnində daşıdığı leksik mənaya diqqəti yönəltməklə məsələnin mahiyyətinə açar sala bilərik.

Bəli, xalqımız məhz yaz (bahar) fəslinin simasında, təbiətin yaz fəslinin təcəssümündə şənlik ab-havası yaradıb, onu Novruz mərasimi ilə cıalayıb, möhtəşəm şəkildə bayrama çevirir. Nədir bunun səbəbi? Yaz fəslinə xalqımız əbəs yerə “yaz”(maq) adı qoymayıb. Yazmaq feilinin kökündən gəlir yaz(ı) sözü. Xalqımız yaz(ı) fəslinin təbiətində belə bir ilahi hikməti görüb, fəslə yaz(yazı) adı verib. Bəs bu “yazı” ismi, “yazmaq” feili hansı mühüm əlamətə görə yaz (bahar) fəslinin adına verilib? Bəli, yaz fəslinin adı feildən yaranan “yazı” sözünün - isminin bir-həcalı şəkli salınmış qısa deyiliş formasıdır.

Ulularımız nəyə görə bahar fəslini yaz(yazı) fəslə adlandırılar? Dini mifologiyadan Allah-təalanın dünyanı “OL!” əmri ilə yaratdığı məlumdur. Təbiətin öl-gün, cansız vəziyyəti hesab olunan qış fəslindən sonra təbiətə - təbiətin ölmüş taleyinə yenidən can (dirilik) bəxş etmək üçün fəvqəltəbii qüvvənin hökmü ye-

gəlir. Üstəlik, təbiətin yaz fəslə hadisəsinə metaforik baxımdan da yanaşdıqda, biz yaz fəslinin həqiqətən də “yazı” fəslə olduğunu müşahidə edə bilirik. Belə ki, nahaq yerə obrazlı şəkildə yaz fəslini təbiətin şah əsəri adlandırmırlar. Çünki Allah-təala (təbiət) dünyaya öz qüdrət qələmi ilə canlı rəsm əsəri (başqa sözlə, yazı sənəti nümunəsi) çəkib. Al-elvan təbiət lövhələri elə təbiətin (uca Yaradanın) qələminin qüdrətidir. Allah-təalanın füsunkar qüdrət qələmi dünyaya - təbiətə öz yazını (yazısını) belə donda təqdim edir. Başqa sözlə, yaz(ı) fəslə ilahinin yazısının nümayiş olunduğu fəsildir.

Bu yazı (yaz fəslə) sadəcə canlı təbiət təsvirləri ilə ölçülmür, bu yaz(ı) həm də ölmüş təbiətin ruhunun və görkəminin (xarici simasının) yenidən “yazılışı”dır - dirilik, canagəlmə, yaşama haqqı olan “alın yazısı” - tale yazısıdır.

Ta qədim zamanlardan ilahinin təbiətə qüdrət qələmi ilə çəkilmiş bu füsunkar “yazı”sınıarif nəzərləri - dünyabaxışı ilə “oxuyan”, görən xalqımız bu təbiət möcüzəsinə biganə qalmamış, Allahın bu təbiət “yazı”sına həmrəylik əlaməti olaraq “səs vermiş” - sosial varlıq olaraq təbiətin bu möcüzəli, hikmətli aləmində özlərini də görmək istəmişdir. Buna görə də həm daxilən təbiətin özü kimi saflaşmaq üçün umu-küsülükleri, öncəlikləri aradan götürmüş, həm də zahiren təzə paltarları geyinməkdən tutmuş dəbdəbəli şənliklərəcən, rəngarəng mərasimlərəcən əlindən gələn bütün gözəlliklərlə yaz(ı) fəslinə özünün “yazısını” - əməllərini qatmışdır.

Deməli, Novruz bayramının

larını əlavə etməklə təbiətin coşqusuna qoşulmaqla təbiətlə (və Allahla) həmrəylik nümayiş etdirmişdir. Başqa cür ifadə etsək, “ölü dirilirsə” (ölmüş təbiət dirilik tapıb cana gəlsə), buna necə heyrtlənməmək, sevinməmək olar? Buna görə də Novruz bayramını dirilik ünsürləri ilə əlaqələndirib, yeni həyatın gəlişi (yenidən doğuluş, yaradılış) bayramı kimi səciyyələndirirlər.

İndi ortaya başqa bir sual da çıxır? Belə olan halda yaz fəslə (fərqi yoxdur, Bahar fəslə, ya hansısa adla adlandırmaq onu, dünyanın bütün dillərində yaz fəslini müxtəlif adlarla adlandırırlar!) bərabər Novruz bayramının özü deməkdimi? Burada da məsələyə incə baxış bucağından yanaşmaqla aydınlıq gətirmək olur. Bəlkə də məsələnin fərqi varmıdan deyə bilərik ki, bəli, Novruz bayramı elə yaz (bahar) fəslinin özüdür və bunu adi təbiət hadisəsi kimi qəbul edirik. Açıqlama da gətirərik ki, Yaz fəslə bütün dünyaya qədəm basır və bu baxımdan yaz-Bahar bayramı adı altında ümumiləşdirib Bahar fəslini Novruz bayramı ilə eyniləşdiririk.

Ancaq belə olduqda biz Novruz bayramının əsl mahiyyətinin üstünə kölgə salmış olarıq. Niyə? Bunun ilkin cavabı budur ki, Bahar fəslə dünyada heç bir sərhəd tanımadan bütün kainatda mövcudursa, onda gərək irqindən, dinindən, milliyyətindən asılı olmayaraq Novruz bayramı bütün dünyada Bahar, yaz (və yaxud hər xalqın öz dilində yaz fəslə necə adlanırsa, elə o adla!) bayramı və s. adlar altında qeyd oluna!

Ancaq təbii ki, bu, belə deyil və dünyanın bütün xalqları yazın

ПРАЗДНИК РАМАДАН: РИТУАЛЬНО-МИФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СЕМАНТИКА

Статья опубликована на основании участия в международной научно-практической конференции "Актуальные вопросы этнологии народов стран Центральной Азии", проведенного 18 марта 2025 года, на основании письма № 14-0/5448-ВН от 19 декабря 2024 года Комитета высшего и послевузовского образования Министерства науки и образования Республики Казахстан о праздновании в 2025 году 30-летия Ассамблеи народа Казахстана

УДК 7.046.1 - мифология
ББК - 82 - Фольклор. Фольклористика

Албалиев Ш.А.
ведущий научный сотрудник отдела "Мифология" Института Фольклора Национальной Академии Наук Азербайджана, доктор философии по филологии, доцент, Баку, Азербайджан
albalievshakir@rambler.ru
Orcid: 0000-0002-4261-3054

Аннотация: Рамадан или, как его еще называют азербайджанцы "Праздник поста", согласно типологии является религиозным праздником. Азербайджанцы начали отмечать этот праздник после принятия религии Ислам и продолжают отмечать его по сей день. Однако дело в том, что этот праздник, имеющий религиозное происхождение, в силу своей этнокультурной типологии уже стал народным праздником.

Главным обычаем или показателем месяца Рамадан является соблюдение поста. Пост - это механизм духовного очищения. Хотя пост соблюдает человек как физически так и духовно, в его основе лежит в основном духовный фактор. Это не самоистязание, а метод очищения и укрепления духа.

Рамадан - это комплекс церемоний, охватывающий месяц. Обряд - это фольклорная модель поведения, принадлежащая коллективу. Хотя Рамадан религиозный праздник, связанный с Исламом, по сути он является фольклорным событием.

В статье основываясь на личные выводы автора, собранные в результате набора информации, а также филологическую литературу сделана попытка исследования ритуально-мифологических основ и этнокультурной семантики праздника Рамадан.

Ключевые слова: праздник, Рамадан, мифология, этнокультура, ритуал, пост, Ислам, вера, обычай, Азербайджан

Albaliyev Sh. A.,
leading researcher of the department "Mythology" of the Institute of Folklore of the National Academy of Sciences of Azerbaijan,
Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor
albalievshakir@rambler.ru
Orcid: 0000-0002-4261-3054

RAMADAN HOLIDAY: RITUAL AND MYTHOLOGICAL FOUNDATIONS AND ETHNOCULTURAL SEMANTICS

Abstract: Ramadan or, as it is also called by the Azerbaijanis, the "Festival of Fasting", according to typology is a religious holiday. Azerbaijanis began to celebrate this holiday after adopting the religion of Islam and continue to celebrate it to this day. However, the fact is that this holiday, which has a religious origin, has already become a national holiday due to its ethnocultural typology.

The main custom or indicator of the month of Ramadan is fasting. Fasting is a mechanism of spiritual cleansing. Although a person observes fasting both physically and spiritually, it is mainly based on a spiritual factor. This is not self-torture, but a method of cleansing and strengthening the spirit.

Ramadan is a complex of ceremonies covering a month. A rite is a folklore model of behavior belonging to a collective. Although Ramadan is a religious holiday associated with Islam, in essence it is a folklore event.

In the article, based on the personal conclusions of the author, collected as a result of collecting information, as well as

philological literature, an attempt was made to study the ritual and mythological foundations and ethnocultural semantics of the Ramadan holiday.

Keywords: holiday, Ramadan, mythology, ethnoculture, ritual, fasting, Islam, faith, custom, Azerbaiyan

Введение. Исследование ритуальных-мифологических оснований и этнологической семантики азербайджанских народных праздников является одним из актуальных и недостаточно изученных проблем фольклора. Праздники являются важной частью национальной идеологической системы. Праздники Новруз, Рамадан и Хыдыр Наби в Азербайджане уже отмечаются как официальные праздники. Включение этих праздников в единую систему идеологических ценностей азербайджанского народа требует научного изучения их местоположения и роли в этнокультурологической системе.

Праздники имеют бесценное место в жизни каждой нации. Они отражают национальные традиции народа, на самом деле, играют роль духовности народного существования, национальной идентичности, которая поддерживается и передается поколениям. Хотя это, не видно по внешности, на самом деле все люди живут своим национальным присутствием, а также праздниками. Идеологии, структуры меняются, но праздники продолжают поддерживать собственную сущность и символы национальной идентичности.

Согласно ритуальной типологии праздник Рамадан - это исламский праздник. Данный праздник тесно связан с духовностью и этносоциальным мировоззрением азербайджанского народа. Рамадан и поньше играет важную роль в национальном и моральном мышлении мусульман. Изучение его ритуально-мифологических основ и этнокультурной семантики составляет актуальность статьи.

Материалы и методы исследования. Впервые в статье сделана попытка раскрытия ритуально-мифологических основ и этнокультурной семантики праздника Рамадан. Основываясь на литературу, а также фольклористические примеры в изложении отражены основы, обычаи, ритуалы и современное состояние данного события.

Теоретический анализ
Изучение праздника Рамадан как этнической модели самовыражения, ее роли в этнокультурной системе, социально-функциональной семантики способствует разъяснению сущности этнокультурной модели данного понятия в этнокультурной системе.

Исследование Рамадана как обряда в рамках социума (социальной системы, общества) составляет социально-функциональную семантику. В данную задачу входит рассмотрение Рамадана в контексте фольклорного мышления.

Это обусловлено некоторыми факторами.

Мы должны сосредоточиться прежде всего на вопросе "фольклоризации". Потому что именно с фольклоризацией связано функционирование Рамадана как этнокультурной модели этнокультурной системы. Иными словами, процесс реалистичности обряда Рамадана в глазах людей означает его фольклоризацию. В основе всего этого лежит само фольклорное явление.

"Фольклор" - сложное явление. Согласно изысканиям Американского фольклорного общества: "Фольклор - это традиционное искусство, литература, знания и опыт, широко распространенные на примерах устных отношений и поведений" [13].

Из данного определения видно, что основу фольклора составляют примеры устных отношений и поведений. Когда обряд Рамадан переходит от идеальной модели исламского происхождения к функциональной модели, то есть к реальному жизненному опыту, он становится фольклором, другими словами, примером устных отношений и поведений.

Бенджамин А.Боткин в связи с фольклором отмечает: "Фольклор - это традиционные верования, обычаи и выражения, которые развиваются за пре-

делами торговли и образования в основном в устной форме. Каждая группа связана общими интересами и целями, независимо от того, образована она или нет, городская или крестьянская и этот составляет фольклор. Эти обычаи и традиции включают в себя многое: индивидуальное, популярное, даже литературное. Но каждый из них был модифицирован и адаптирован с помощью повторений и изменений, что имеет особую ценность для группы" [13].

В этом определении наше внимание привлекает то, что фольклор объединяет группы общества "с общими интересами и целями, независимо от того, образованы они или нет, городские или крестьянские". Эта особенность также относится к этнокультурной функции Рамадана. Церемония Рамадан также связывает всех постящихся, независимо от их социально-личной идентичности, с целью обретения Божьего одобрения, составляющую единую модель этой церемонии.

Именно из-за этой особенности фольклора, то есть из-за того, что он объединяет различные группы - его носителей, Дэн Бен Амос назвал его "уме-

функциональной модели. То есть, каждая церемония имеет схему мышления и движущуюся (функциональную) модели.

Эдвард Д. Айвз пишет: "Никакие песни, пьесы и творческие выступления нельзя понимать вне культуры, в которой они встречаются и являются ее частью" [13].

Отсюда видно, что исполняемый народом церемониальный комплекс Рамадан, а также сам праздник от фольклорной культуры его исполнителей.

Ученые-фольклористы М.Хакимов и С.Рзасой также пишут, что "фольклор и письменная литература являются одновременно диахроническими и синхронными кодами мысли в контексте этнохудожественного самовыражения" [12, с. 64].

Обряд Рамадан, при всей его прагматической и практической сути, приобретает этнокультурную ценность только через фольклор. Память играет здесь ключевую роль.

Д.и.н., профессор Сейфеддин Рзасой пишет: "В целом одним из основных аспектов, в которых выражается праг-

матическая сущность фольклора, является то, что он исторически играл роль средства моделирования физического и духовного опыта этноса" [10, с. 28].

Эту идею ученый обосновывает и в другом труде: "Общество космологической эпохи было просто обречено "вспоминать" свой социальный опыт в устной традиции". В связи с этим память этноса космологической эпохи постоянно обогащалась поступающей информацией. Наиболее важным моментом, который следует здесь учитывать, является то, что информативное знание, которое входит в коллективную память, отражает универсализированное знание" [8, с. 163]. Согласно этой идеи фольклорная память является важным компонентом фольклорной мысли.

Фольклор как система мышления существует на основе памяти: без памяти фольклор существовать не может. Ритуал Рамадана, каноническая модель исламского образа жизни, переживаясь в реальной жизни трансформируется в фольклорную память. В этой связи основой всех сведений о месте праздника Рамадан в этнокультурной системе как модели этнической самоорганизации является фольклорная память.

"Память" - одно из основных поня-

тий в обоих определениях "фольклора". Согласно выводам профессора С.Рзасой, фольклор это:

- структурное мышление историко-диахронического проявления этнокультурного мышления;

- одна из основных парадигм общей системы мышления национального самовыражения как синхронного явления этнокультурной мысли;

- с точки зрения статусного типа тотального этнического мышления носит художественно-эстетический характер;

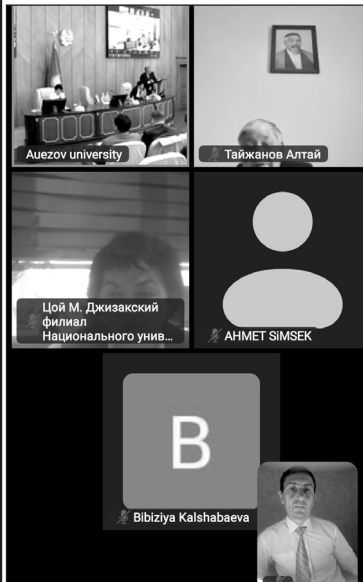
- это модель мира как феномена мысли (парадигма смыслов);

- текст - это объект, отражающий модель мышления;

- жанр, или система жанров, отражающий действительность в целом и т. д." [9, с. 158].

Как выясняется, по мнению ученого, фольклор - это механизм самовыражения этнокультурной системы и они неразделимы друг от друга. То есть жизненный опыт народа неизменно находит свое выражение в фольклоре. Одной из главных характеристик фольклора является то, что он также являет-

Folklorşünas alim Qazaxıstan Beynəlxalq Konfransında online məruzə etmişdir

18 mart 2025-ci ildə Qazaxıstanın Çimkənd şəhərində hibrid formatda "Orta Asiya ölkələri xalqlarının etnologiyasının aktual məsələləri" beynəlxalq elmi-praktiki konfransı keçirilmişdir. Qazaxıstan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyinin M.Auezov adına Cənubi Qazaxıstan Elmi Uni-

versitetinin "Tarix və etnologiya" Elmi Mərkəzi və "Şanıraq" Qazaxıstan xalqları Assambleyası kafedrası Assosiasiyasının təşkilatçılığı ilə keçirilən konfrans Qazaxıstan xalqları Assambleyasının 30 illiyinə həsr edilmişdir.

AMEA Folklor İnstitutunun "Mifologiya" şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Şakir Albaliyev Ramazan bayramının ritual-mifoloji əsasları və etnomədəni semantikasi ilə bağlı (rus dilində) məruzə etmişdir.

Online formatda təqdim edilən məruzədə azərbaycanlıların "Orucluq bayramı" adlandırdığı Ramazan bayramının tarixi, etnomədəni tipologiyası haqqında məlumat verilmiş, onun xalq bayramı kimi qeyd edildiyi vurğ-

ulanmışdır. Bununla yanaşı məruzədə həm də oruc tutmağın mənəvi paklanma, ruhi təmizlənmə metodunu ifadə etdiyi və Ramazan bayramının əsasən kollektivə aid folkloristik davranış modelini ehtiva edən hadisə olması bildirilmişdir.

Məruzənin yekununda təşkilatçılar belə mövzuda tədqiqatın ilk dəfə təqdim edildiyini bildirib, gələcəkdə əməkdaşlıqla bağlı təkliflər etdilər. Məruzələrin nəşri nəzərdə tutulmuşdur.

Aygün MƏMMƏDOVA,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru

лой связью между небольшими группами" [13].

Не случайно Дэн Бен Амос в своем научном интервью о фольклоре подчеркивал, что не только фольклор, но и сама идея фольклористики связаны с диалогом и общением: "Невозможно планировать создание новых тенденций, новых течений в фольклоре. Эти тенденции проявляются в связи между работниками фольклора и людьми из других областей" [5, с. 228].

Жан Брунванд пишет, что "фольклор - это неписанные традиции людей, их форма и содержание, стиль и коммуникативная техника отражают переход человека к человеку... Фольклор является традиционной и неформальной частью культуры. Он сочетает в себе все знания, ценности понимания, отношения, чувства, людей с помощью традиционных примеров и устных слов" [13].

По мнению автора, наше внимание привлекает подход к тому, что фольклор является неформальной частью культуры. Здесь мы видим отношения между официальным и неофициальным. Идеальной моделью комплекса Рамадан, который в данном случае является "официальным", является переход идеальной модели в состояние

матическая сущность фольклора, является то, что он исторически играл роль средства моделирования физического и духовного опыта этноса" [10, с. 28].

Эту идею ученый обосновывает и в другом труде: "Общество космологической эпохи было просто обречено "вспоминать" свой социальный опыт в устной традиции". В связи с этим память этноса космологической эпохи постоянно обогащалась поступающей информацией. Наиболее важным моментом, который следует здесь учитывать, является то, что информативное знание, которое входит в коллективную память, отражает универсализированное знание" [8, с. 163]. Согласно этой идеи фольклорная память является важным компонентом фольклорной мысли.

Фольклор как система мышления существует на основе памяти: без памяти фольклор существовать не может. Ритуал Рамадана, каноническая модель исламского образа жизни, переживаясь в реальной жизни трансформируется в фольклорную память. В этой связи основой всех сведений о месте праздника Рамадан в этнокультурной системе как модели этнической самоорганизации является фольклорная память.

"Память" - одно из основных поня-

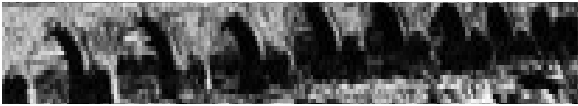
ся художественной практикой.

Фольклор превращает любое запечатленное событие в вымышленный факт и включает его в свою собственную текстовую систему. Фольклор, с другой стороны, - это аппарат мышления. Носители фольклора выстраивают свои отношения с окружающим миром на основе опыта фольклорной памяти. Весь психический опыт фольклорной памяти сохраняется в текстах.

Фольклор является и этнокосмической моделью мышления, этническим самовыражением и кодексом поведения.

Продолжая свой анализ д.и.н., профессор Сейфеддин Рзасой отмечает: "Фольклор - это парадигматическая и синтагматическая память структуры мышления. Это реализуется посредством образного языка слов, движения и музыки. Слово и язык - являются его важнейшим описательным кодом.

С семиотической точки зрения язык, являющийся первичной системой знаков, несет в себе инвариантную структуру культуры, в том числе фольклора. Эта структура одновременно переходит в структурные слои культуры посредством преобразований [7, с. 121].

ПРАЗДНИК РАМАДАНА: РИТУАЛЬНО-МИФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СЕМАНТИКА

(Əvvəli səh. 5-də)

Таким образом, фольклор - это память, а слова, действия и музыка - ее описательные языки. В этом отношении вся церемония Рамадана и праздник Рамадан являются фольклором, выраженным через языки (куды) слов, действий и музыки. Все это свидетельствует о том, что наиболее надежным источником для определения места праздника Рамадан в этнокультурной системе как модели этнической самоорганизации является фольклорная память.

Азербайджанский фольклор богат текстами, связанными с церемонией Рамадана. В тексте, свойственным Шеки-Загатайскому региону, говорится: "Мы в основном отмечаем два религиозных праздника - Курбан (жертвоприношения) и Рамадан. Между ними 70 дней.

Месяц Рамадан длится 30 дней. Люди, соблюдают 30 дней пост, совершают омовение, молятся, а также делятся друг с другом хлебом.

В конце Рамадана накануне праздника дети навещают родственников и собирают яйца и воспевают :

Я злой, я злой,
Потому что ты не дал мне яиц.
Кто даст яйцо, у того родится мальчик,

А кто не даст родиться дочь.
Пусть ее имя будет Фатима,
И ее брови пусть будут неразъединенными,

И пусть ее судьба будет неудачной.
Согласно традиции, хозяин дома выходит и дает детям яиц. Вечером матери варят собранные детьми яйца в воде с луковой шелухой, отчего они становятся красными. На следующее утро все дети и молодежь отправляются на праздничную прогулку. Они идут ко всем родственникам и соседям, чтобы поздравить их с праздником, а те в ответ угощают их хлебом с чаем. В этот день все люди готовят еду [1, с. 33-34].

Основываясь на фольклорные знания, попробуем определить место праздника Рамадан в рассматриваемой этнокультурной системе как модели этнической самоорганизации. Очевидно, что, как и праздники Новруз (праздник весны) и Хыдыр Наби праздник Рамадан выступает в качестве самоорганизующейся модели общества, которое его организует. Другими словами, праздник Рамадан служит обновлению и укреплению элементов и связей, составляющих структуру общества. Эта функция реализуется посредством следующих механизмов и элементов:

а) Механизм 30-дневного голодания. Этот обычай-механизм не только служит духовному очищению всех постихшихся, но и создает духовную гармонию между членами общества.

б) Механизм распределения 30 буханок хлеба по 30 домам (или обеспечение едой или оплатой не соблюдающих пост в месяц Рамадан). Этот обычай представляет собой механизм обмена и обеспечивает материальную и духовную гармонию в сообществе.

в) Церемония сбора яиц в первый день праздника. Смысл и суть этого обряда идентичны обряду детских сборов во время праздников Новруз и Хыдыр Наби. Все это основано на космогонических идеях, связанных с воссозданием и плодородием. Символом этого является окрашенное в красный цвет яйцо. В связи с этим В.Н.Топоров пишет: "яйцо выполняет космогоническую (мифотворческую - Ш. А.) функцию в обрядах плодородия" [11, с. 681]. Причина, по которой дети желают сына женщине, давшей яйцо, и дочь женщине, которая этого не сделала, основана на связи яйца с творением. Здесь мы также видим механизм "оплаты по факту". Те, кто отдаст свою долю яиц, получают в наказание долю дочери. Отождествление яйца с сыновьями и дочерьми в положительном и отрицательном значениях раскрывает его космогоническую символику.

г) Механизм отпусковых поездов. Этот механизм действует между молодыми и пожилыми людьми, а также

между соседями. Молодежь поздравляет соседей и старших с началом постного месяца, т.е..Рамадана, а те в ответ угощают их вкусными блюдами в определенное время суток. Этот механизм служит укреплению духовно-материальных связей и социально-духовной гармонии в этнокультурной системе.

Как и в случае с праздником Новруз, гармония в этнокультурной системе устанавливается не только внутри общества но и медиально - переходя в гармонию между живыми и мертвыми (этим миром и потусторонним). В тексте говорится: "С наступлением поста врата небесные открываются".

Души умерших возвращаются в свои дома в день праздника... Этот день называется днем "арафа". Именно в этот день готовят праздничный стол. Днем люди идут в мечеть, поминуют усопших и распределяют определенную сумму денег [1, с. 34].

В день "Арафат" накрывается стол, а затем в мечети читаются молитвы за души умерших, что является формой медитативной (межмировой) гармонии. Хотя на первый взгляд может показаться, что это не так, но стол, накрытый дома в день Арафа, предназначен не только для живых гостей, но и для умерших.

Размещение еды (особенно сладкой халвы) на могилах связан с обычаем и особенно с мифическими верованиями. Согласно мифу он служит для питания предков, которые, как считается, живут в загробном мире.

Согласно исламским канонам, праздник Рамадан следует отмечать только после окончания месяца поста. Данная церемония и поныне отмечается в регионах Азербайджана и сохраняет следы древних праздничных ритуалов.

Во время праздника люди поздравляют друг друга, накрывают столы вкусными угощениями и развлекают друг друга. Это, в свою очередь, свидетельствует о том, что праздник Рамадан по своему этнокультурному значению служит созданию социально-духовного равновесия и гармонии между всеми элементами общества.

Праздники жертвоприношения и поста (Рамадан) также достойно отмечали в уездах Лори-Пембек, исторической области Азербайджана. В настоящее время они входят в состав Республики Армения. Поскольку эти праздники имели религиозное содержание, их широкое и открытое празднование, особенно среди неверных, было незаконно запрещено. Но, несмотря на это, жители села, независимо от того, были ли они богаты или бедны, готовились к этим праздникам заблаговременно" [2, с. 82].

Хотелось бы обратить внимание на раскрытие понятия "кафир" (неверный).

"Кафир" - арабское слово, означающее "тот, кто не верует". В исламе "кафир" - это тот, кто не верит, отрицает Созидателя.

Однако исторические факты свидетельствуют о том, что турки-огузы называли неверными не только тех, кто отрицал Бога, но и врагов (на азерб. "ягы") другой религии. След этого отчетливо сохранился в древнем эпосе "Книге Деде Горгуда". В эпосе слова "яги", означающее враг и "кафир" употребляются в одном и том же значении.

В "Сказании о пленнике Уруз-беке - сыне Казан-бека" Салур Казан берет своего сына Уруза на охоту. Здесь на них нападает враг. Очень интересный разговор происходит между отцом и сыном на тему "неверный": "Пыль раскололась, засияла, как солнце, разлилась, как море, стала темной, как лес. Вышло шестнадцать тысяч неверных с веревочными стремениами, в фетровых шляпах, с извращенными религиями и вороньими языками.

Уруз обратился к отцу:
Иду ко мне или господин Казан!

Что же это приближается к нам, словно темное море?

Что же это словно пылкий огонь, как сияющая звезда?

Объясни мне, отец мой! Я готов собою ради тебя жертвовать.

Казан ответил:
Иду ко мне львенком мой сынок!
Это отряд кафинов приближается словно черное море,
Это огонь голов кафинов,
Это воины кафинов блестят как звезда.

О мой сын! Это враги кафиры.
Уруз снова спросил:
Так кто же враги?
Казан ответил:
О мой сын! Врагом называем ихэ

Или мы их, или они нас победят [4, с. 69-70].

Из этого разговора видно, что огузы также называли своих врагов, то есть своих ягов - кафирами (неверными). Ягы - кафир также означает "злейший враг".

Огузы называли "кафир"ами и тех кто не уважал их религиозные и духовные ценности.

Как видно из представленных фольклорных сведений, неверные выступали против празднования праздников Курбан и Рамадан. Причина этого в том, что эти праздники всегда укрепляли этнокультурную структуру нашего народа, который их отмечает, и всегда укореняли народ в его с национальными ценностями.

В другом тексте из уезда Лори-Пембек говорится: "После Новруза самым любимым праздником в селе был Праздник Рамадан (поста). Рано утром все сначала здоровались, а затем праздновали с людьми, которых считали самыми близкими после своих семей. Все приветствовали друг друга. С тех пор целые семьи купались в воде Замзам (святая вода) и очищались, чтобы встретить праздник чистыми и непорочными. Эта вода Замзам, казалось, духовно исцеляла и омолаживала человека, усиливала веру в будущее и смывала все его "тяготы и невзгоды" [2, с. 83].

В этой информации мы встречаем следующие этнокультурные особенности праздника Рамадан:

1. Физическое и духовное обновление водой Замзам, то есть обновление через очищение от всего зла магической силой воды. С ритуально-мифологической точки зрения это символизирует возрождение. В азербайджанских сказках герои обретают новый облик и характер, купаясь в источнике жизни.

2. Возобновление духовных связей в семье, что означает празднование праздников друг с другом среди членов семьи;

3. Возобновление родственных связей, то есть празднование с теми, кого считаешь близкими.

В уезде Лори-Пембек существовал обычай примирения обид, как и во время Новруза: "Держать обиду во время праздника Рамадан считались грехом. Поэтому все старались примирять обиды". В некоторых ситуациях, когда примирение было затрудненным, старейшины деревни участвовали в этой миссии" [2, с. 83-84].

Обычай примирения ссор, как оказалось, играет роль рабочего механизма не только во время праздника Новруз, но и во время праздника Рамадан. Этот механизм является важной моделью социального поведения, служащей укреплению этнокультурной системы. Таким образом, по мере того, как негодование усиливается, оно превращается во враждебность, которая, в свою очередь, углубляет раскол в обществе. Если вовремя не остановить рост этой раздробленности, то существование этнокультурной системы окажется под угрозой.

Примирение разногласий во время Рамадана способствует укреплению этнокультурной системы.

Механизм примирения различий основан на идее космогонического творения. Согласно личной классификации автора статьи, здесь все подчинено функциональной схеме мифологического мышления - "космос-хаос-космос".

а) Люди, злющиеся друг на друга, находились в мире и дружеских отношениях до тех пор, пока они не рассердились друг на друга. Это состояние космоса.

б) Когда люди злятся друг на друга,

дружба между ними превращается в обиду. Это состояние хаоса.

в) С примирением они снова становятся друзьями. Это состояние космоса.

Таким образом, хаос возникает из пространства, а пространство возникает из хаоса. В мифологии новое творение представляется как рождение. В этом смысле Рамадан и другие праздники символизируют возрождение и перерождение.

В информации из Масаллинского района Азербайджана говорится: "Люди выходили на улицы и дороги, чтобы увидеть луну, судя по которой определяли наступление месяца Рамадана. Во время поста один из стариков и будил других. И я слышал звук кастрюли, стук тарелок и ложек.

А когда наступал праздник, заранее готовили всякие сладости и блюда, начиная от барбарисового хлеба. В день праздника пост не соблюдался. Они приносили жертвы умершим [6, с. 313].

После смерти близкого человека его родные в течении года не делали свадьбу и очередной праздник Рамадан они называли "Черным праздником".

Полученные результаты На основании вышеуказанной информации можно выделить следующие этнокультурные элементы:

а) Ориентация общества на единую поведенческую формулу. Здесь присутствует этнокультурная семантика: один из старейшин до восхода солнца будит людей, чтобы они с намерением соблюдения поста принимали еду.

Пост - это этносоциальный поведенческий акт, охватывающий все общество. Совершении таких ответственных действий доверяли только лицам, способным нести такую миссию. В традиционных обществах такими правителями были старейшины. Это также показывает, что объявление старейшиной начала поста на рассвете также является этнокультурным поведенческим механизмом, служащим укреплению внутриобщинных связей.

б) Обновление всех членов общества через механизм "черного праздника". Люди, потерявшие близкого человека в каждом уголке Азербайджана, то есть те, кто скорбит, носят траур не менее года. Это семья и ее родственники не допускают никакого поведения, выражающего радость или счастье и чтят память об усопшем в течение года. Они не празднуют праздники Новруз и Рамадан. В такие дни близкие умершего собираются и читают молитвы и аяты из Корана. В основе этого лежит защита и обеспечение этнокультурной целостности общества.

Выводы и заключение Традиционные общества живут идей и принципом национального единства. Они вместе разделяют и радость и горе. Философия праздника основана на возрождении этнокультурной целостности. В этой связи, подобно тому, как праздники примиряют разобщенных и обеспечивают их этнокультурное единство со всем обществом, посещение родом семей погибших по обычаю Черного праздника также служит единению. Другими словами, общество не позволяет скорбящим людям остаться без благословений праздника. Праздник означает возрождение и обновление.

Таким образом, посредством механизма Черного праздника общество обеспечивает этнокультурное единство семей погибших со всеми остальными, тем самым обеспечивая их духовное обновление.

Список литературы:

1.Антология азербайджанского фольклора. Книга XIII. Шеки-Загатайский фольклор / Сост. ред. И. Аббаслы, О. Алиев, М. Абдуллаева. Баку: Седда, 2005, 549 с. (на азерб.).

2.Антология азербайджанского фольклора. Книга XX. Лори-Пембекский фольклор / Ред. Х.Исмаилов, А.Алепперли. Баку: Нурлан, 2011, 399 с. (на азерб.).

3.Исмаилов Х. Фольклор: между ак-

сиомой и абсурдом // Исследования по устному народному творчеству Азербайджана. Т. XX. Баку: Седда, 2006, с. 3 - 34 (на азерб.).

4.Китаби-Деде Горгуд. Введение, составление: Ф.Зейналова и С.Ализаде. Баку: Язычы, 1988, 265 с. (на азерб.).

5.Критико-аналитическая беседа о фольклоре с Дэнном Бен-Амосом // "Национальный фольклор", Турция, 2016, 28-й год, с. 224-233 (на турск.).

6. Образцы Масаллинского фольклора. Книга I / Сост. и ред.: Ф. Баят. Баку: Наука и образование, 2013, 418 с. (на азерб.).

7. Рзасой С. Из фольклорной семантики поэзии шаха Исмаила Хатаи // Исследования по устному народному творчеству Азербайджана. Том XIV, Баку: Седда, 2003, с. 116-134 (на азерб.).

8. Рзасой С. Парадигмы огузского мифа. Баку: Седда, 2004, 200 с. (на азерб.).

9.Рзасой С. Азербайджанский смех как код этнического самовыражения в творчестве Мухтара Казымоглу // Журнал "Деде Горгуд". Баку, 2006, № 2, с. 155-164 (на азерб.).

10.Рзасой С. Мифология и фольклор: теоретико-методологический контекст / С.Рзасой. - Баку: Нурлан, 2008, 188 с. (на азерб.).

11.Топоров В.Н. Очерк "Мировое яйцо" // Мифы народов мира. В 2-х томах. Том 2. М.: Советская энциклопедия, 1982, с. 681

12.Хакимов В., Рзасой С. Память и идентичность. Баку: Седда, 2004, 131 с. (на азерб.).

1 3
https://americanfolkloresociety.org/ (In English).

Reference liste:

1.Antologiya azərbayjanskogo folkloru. Kniga XIII. Sheki-Zagataiskii folklor / Sost. red. I. Abbasly, O. Aliyev, M. Abdullayeva. Baku: Seda, 2005, 549 s. (In Azerb.).

2.Antologiya azərbayjanskogo folkloru. Kniga XX. Lori-Pembekskii folklor / Red. H.Ismayilov, A.Alekperli. Baku: Nurlan, 2011, 399 s. (In Azerb.).

3.Ismayilov H. Folklor: mezhdue aksiomoy i absurdom // Issledovaniya po ustnomu narodnomu tvorchestvu Azerbaydzhana. T. XX. Baku: Seda, 2006, s. 3 - 34 (In Azerb.).

4.Kitabi-Dede Gorgud. Vvedenie, sostavlenie: F.Zeynalova i S.Alizade. Baku: Yazichi, 1988, 265 s. (In Azerb.).

5.Kritiko-analiticheskaya beseda o folklore s Djenom Ben-Amosom // "Natsionalniy folklor", Turkey, 2016, 28, s. 224-233 (In Turk.).

6. Obrazsi Masallinskogo folkloru. Kniga I / Sost. i red.: F.Bayat. Baku: Nauka i obrazovanie, 2013, 418 s. (In Azerb.).

7. Rzasoy S. Iz folklornoy semantiki poezii shaha Ismaila Khatai // Issledovaniya po ustnomu narodnomu tvorchestvu Azerbayjана. Tom XIV, Baku: Seda, 2003, s. 116-134 (In Azerb.).

8. Rzasoy S. Paradiqmi oquzskogo mifa. Baku: Seda, 2004, 200 s. (In Azerb.).

9.Rzasoy S. Azerbayjanskiy smekh kak kod etnicheskogo samoviraieniya v tvorchestve Mukhtara Kazimoglu // Jurnal "Dede Gorgud". Baku, 2006, № 2, s. 155-164 (In Azerb.).

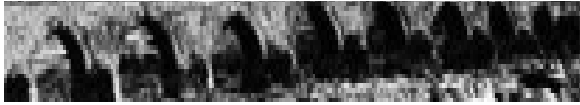
10.Rzasoy S. Mifologiya i folklor: teoretiko-metodologicheskii kontekst / S.Rzasoy. - Baku: Nurlan, 2008, 188 s. (In Azerb.).

11.Toporov V.N. Ocherk "Mirovoo yaytso" // Mifi narodov mira. V 2-h t. Tom 2. M.: Sovetskaya ensiklopediya, 1982, s. 681 (In Russ.)

12.Hakimov V., Rzasoy S. Pamyat i identichnost. Baku: Seda, 2004, 131 s. (In Azerb.).

13. https://americanfolkloresociety.org/ (In English).

Сведения об авторе, ответственном за переписку (место работы, номер телефона, электронная почта): Албалиев Шакир Алиф оглу - доктор философии по филологии, доцент, ведущий научный сотрудник отдела "Мифология" Института Фольклора Национальной Академии Наук Азербайджана, Баку, Азербайджан. Тел.: +99451 441 15 82, email.ru.: albalievshakir@rambler.ru

НОВРУЗ БЫЛ ВСЕГДА

Есть ощущение, что Новруз был с нами всегда - и в те годы, когда праздник запрещали, и тогда, когда людям было не до торжеств. Даже в атеистическом Советском Союзе, когда открыто отмечать его было невозможно, в домах все равно прорастали семена, распространялись ароматы пахлав, шекербур и гоголов, зажигали свечи. Люди находили радость в самой подготовке - в оживлении, в чистоте, в особом семейном тепле. Новруз называют самым "вкусным" праздником - и не только за стол, но и за ту внутреннюю тишину, обновление и надежду, которые он несет. О том, какова суть этого древнего праздника и почему он по-прежнему живет в каждом из нас, мы поговорили с фольклористом, кандидатом филологических наук Шакиром АЛБАЛЫЕВЫМ.

- Новруз - это праздник весны, обновления и пробуждения природы. Но как родилась сама традиция его празднования? Кто первым решил встречать весну так ярко и торжественно?

- Прекрасный вопрос. Пожалуй, на него невозможно ответить однозначно - слишком глубоки его корни. Праздник Новруз настолько древний, что у нас нет ни точной даты его появления, ни одного конкретного народа, которому можно было бы приписать его авторство.

Однако совершенно точно можно сказать: Новруз появился тогда, когда человек начал наблюдать за природой, когда понял, что с весенним равноденствием день становится длиннее ночи, а значит, жизнь входит в новый цикл. Это не просто календарный факт - это образ, символ, который человечество наделило глубоким смыслом. В древности весна воспринималась не просто как смена сезонов, а как мистическое событие. Она сулила урожай, продолжение рода, благополучие. И именно в эти дни, в момент равенства дня и ночи, возникла идея отмечать "новый день" - Новруз.

Уже в XVI веке, при султане Джалал ад-Дине Малик-шахе, был официально принят солнечный календарь, в котором первый день года приходился на весеннее равноденствие. Таким образом, Новруз не только приобрел государственный статус, но и стал частью научного подхода ко времени. Астрономия, мифология, поэзия и народные обряды слились в одном празднике.

В дальнейшем Новруз переживал разные периоды. Он то входил в государственные календари, то отменялся неофициально - но никогда не исчезал. Даже в XX веке, в эпоху атеистической идеологии, когда религиозные и народные праздники оказывались под запретом, Новруз оставался с людьми. Его передавали из уст в уста, через семейные традиции. И уже после восстановления независимости в 1990-е годы Новруз вновь занял свое законное место как официальный праздник. Но главное - он по-прежнему остается живым. Его ждут, к нему готовятся, его смысл понятен и актуален до сих пор.

Новруз - это не только день календаря, это культурный код, связующий нас с предками, с природой, с космосом.

- Как менялись традиции празднования Новруза со временем? Что осталось, а что кануло в прошлое?

- История Новруза - как старинная ткань: в ней есть нити, тянущиеся из глубокой древности, и есть новые узоры, появившиеся со временем. Этот праздник возник на основе древнейших верований и обрядов, и каждое поколение добавляло в него что-то свое - иногда осознанно, иногда как бы невзначай, следуя духу времени.

Праздники, особенно народные, живут в людях. Они хранятся в памяти, передаются от отца к сыну, от бабушки к внуку - не как догма, а как семейная привычка, как ощущение праздника, как запах выпечки или треск огня в вечер перед Новрузом.

Да, многое изменилось. Из семи черенбе, например, - подготовительных дней, предшествующих Новрузу, - только четыре считаются настоящими и широко отмечаются сегодня: Вода, Огонь, Ветер и Земля. Остальные три забылись. Они, возможно, и не были столь значимыми, но когда-то тоже были частью общей картины. Сейчас о них помнят разве что в особо традиционных регионах, где бережно сохраняют

Шакир АЛБАЛЫЕВ: "... у азербайджанского Новруза - свое лицо, своя неповторимая традиция. Это делает его подлинным народным праздником"

каждую деталь старинного обряда.

Еще один важный момент - это перемены, вызванные временем и обстоятельствами. В Карабахе, в Западном Азербайджане Новруз был настоящим народным празднованием: с песнями, танцами, ярмарками, с представлениями, где участвовали Кёса и Кечал. Но когда люди были вынуждены покидать родные земли, переселяться, терять свои дома и соседей, они брали с собой в города не только чемоданы, но и воспоминания. Только вот не все из старых традиций прижились в новых условиях.

Одна из таких - обряд с шарфом, описанный Мохаммедом Хусейном Шахриаром. В Южном Азербайджане в праздник Новруз было принято опускать в дымоход длинный шарф или пояс, к которому привязывали угощения или подарки. Женихи таким способом передавали невестам свои знаки внимания, а те отвечали - часто собственноручно сделанными вещами.

Все это жило в определенной архитектуре, в ритме той жизни. Тогда дома были иными, и дымоход был частью повседневного быта. Сегодня - другие дома, другие привычки, и потому такой обряд оказался невозможен.

То же самое можно сказать и о традиции "папагатды" - бросания шапки. Сейчас молодежь редко о ней вспоминает, разве что кое-где таким образом развлекаются дети. А ведь это была одна из любимых традиций Новруза.

Так постепенно исчезают детали. Не сразу - никто в моменте не замечает, что обряд перестал исполняться. Это происходит медленно, почти незаметно. А потом, через десятки лет, историк или этнограф открывает старую рукопись или устный рассказ и с удивлением осознает: раньше ведь делали иначе.

Тем не менее ядро Новруза сохраняется. Смысл праздника - обновление, надежда, свет - остается неизменным. Праздник жив, пока его ждут. Пока хоть в одной семье зажигают свечи, прорастивают семена, прыгают через огонь и вспоминают, что каждый Новый день - это шанс начать жизнь с чистого листа.

- Какие народы первыми начали праздновать Новруз и как этот праздник распространился по миру?

- Это один из тех вопросов, на который каждый хочет ответить: "Мы были первыми". Иранцы, турки, арабы, курды, даже некоторые славянские народы - все в разное время и в разной форме отмечали приход весны. Поэтому вокруг происхождения Новруза до сих пор идут споры - не столько научные, сколько эмоциональные. Ведь когда праздник становится частью культуры, люди хотят считать его своим, родным, исконным.

На самом деле Новруз возник в той части мира, где человек с древности жил в тесной связи с природой. Там, где земледелие, солнце и смена сезонов играли ключевую роль в жизни людей. Уже в зороастрийской традиции день весеннего равноденствия воспринимался как особый момент - торжество света над тьмой, жизни над смертью.

Но Новруз быстро вышел за пределы одного народа, одной культуры или религии. Его универсальность в том, что он обращается к тому, что понятно каждому человеку: обновление, пробуждение природы, мир, семья, надежда. Эти ценности не нуждаются в переводе. Именно поэтому Новруз принял исламский мир, особенно его восточное крыло - Турция, Азербайджан, Иран, Афганистан, Пакистан, Узбекистан, Таджикистан... Праздник дошел до Индии и даже Балкан - с оттенками местной культуры, но с тем же смыслом.

- Так же как христиане отмечают Масленицу, по сути языческий праздник, Новруз сегодня чаще всего связывают с исламом. Почему так произошло?

- Как я уже упоминал, Новруз - это продукт восточного мышления. Но после VIII века, когда ислам стал последней мировой религией, мусульманский мир начал, так сказать, осваивать этот праздник, придавая ему свои черты. Постепенно он распространился по исламским странам и стал там отмечаться.

Но важно понимать: не все было так однозначно. В первые века ислам относился к Новрузу с осторожностью, считая его праздником огнепоклонников, языческим пережитком. Возникали и практические вопросы. Ведь исламский календарь лунный и сдвигается каждый год, тогда как календарь Новруза - солнечный, связанный с равноденствием. Это также вызвало определенные разногласия.

Однако со временем Новруз начали ассоциировать с исламскими образами - например, с именем халифа Али, про которого говорили, что он в день Новруза взшел на трон или надел красные одежды. Все это говорит о том, что Новруз несет универсальные ценности. Именно они и позволили ему прижиться в исламском мире.

- Между Новруз байрами и Масленицей много общего - и огонь, и солнечные символы, и прием гостей. Почему такие праздники встречи весны до сих пор остаются актуальными?

- Вы правы, между Новрузом и Масленицей действительно есть сходство. У русских - круглые блины, у нас - гогол, которые также имеют круглую форму и символизируют солнце. И в том, и в другом случае - угощение, гости, ожидание тепла.

Возникает закономерный вопрос: почему такие праздники продолжают жить? Почему не теряют смысла, несмотря на тысячелетия перемен?

Ответ, как ни удивительно, прост. Независимо от национальности человека - это часть природы. И все мы одинаково ощущаем смену времен года, радуемся первым солнечным дням, нуждаемся в свете и тепле. Если отбросить все, что нас разделяет - национальные предрассудки, религиозную нетерпимость, - становится ясно: внутренне мы устроены одинаково.

Именно поэтому у разных народов возникают схожие образы и традиции. Это касается не только праздников. История известно немало случаев, когда писатели, философы или ученые, не зная друг о друге, приходили к одним и тем же мыслям, открытиям, идеям. Это результат общего человеческого восприятия мира.

Так и с Новрузом и Масленицей. Они отражают универсальную потребность - встречу весны, пробуждение жизни. Особенно это ощущается в северных регионах, где зима бывает долгой и суровой. Там, как и у нас, с особым трепетом ждут солнце.

Если заглянуть еще глубже - в историю Земли, то и климатические изменения оставили в нас след. Мы пережили ледниковые периоды, потепления, вымирания. И в основе всего этого - солнце. Оно давало жизнь, согревало. Поэтому культ солнца, уважение к нему - это не просто символ, а часть древней психо-мифологии. Вот почему праздники, посвященные весне и солнцу, продолжают жить. Потому что они - часть нас самих.

- А можно ли считать Новруз национальной традицией?

- Дело в том, что Новруз отмечают многие народы - он не принадлежит исключительно кому-то одному. Но из вашего вопроса напрашивается логичный вывод: да, Новруз вполне справедливо можно назвать праздником азербайджанского народа.

В его основе, в самом его духе - тюркское начало. Если обратиться к истории тюрков, к их образу жизни, ментальности, традициям, можно заметить: в отличие от многих народов, строивших империи на подавлении, турки опирались на принципы справедливости и великодушия.

Этот внутренний код - доброжелательность, уважение к другому, стремление к согласию - находит отражение и в самом духе Новруза. Ведь это праздник мира, гуманизма, обновления и благополучия. И эти ценности тесно переплетаются с тюркской культурной основой. Поэтому у нас есть веские исторические и культурные основания считать Новруз национальным праздником азербайджанского народа. Он издавна занимает особое место в нашей жизни. И если сравнить, как его отмечают в разных странах, легко уви-

деть: у азербайджанского Новруза - свое лицо, своя неповторимая традиция. Это делает его не просто частью международного календаря, а подлинным народным праздником Азербайджана.

- Какие символы Новруза наиболее важны и каково их значение?

- Прежде всего стоит сказать: Новруз - это не просто день в календаре. Это целый культурный мир, насыщенный обрядами, обычаями, ритуалами. За столетия азербайджанский народ наполнил этот праздник множеством символов, каждый из которых имеет свое значение. И если спросить, какой из них самый важный, ответить трудно. Потому что все они важны. Новруз нельзя разложить на части, как конструкцию - он живет в единстве традиций, в кухне, в песнях, в огне, в зелени семян.

Здесь уместно вспомнить знаменитый трактат Мухаммеда Физули "Сохбату-ль-асмар" - "Беседа плодов". В нем разные фрукты спорят о том, кто из них важнее. Каждый утверждает: "Если бы не я - не было бы и смысла". Но в итоге все соглашаются: у каждого свой вкус, своя ценность. Так и с символами Новруза - у каждого своя роль, свое место. Нельзя выделить один и обесценить другой.

- В Азербайджане представители разных религий живут в мире и с уважением относятся друг к другу. Может ли это быть связано с тем, что на нашей земле исповедовали зороастризм, христианство, а затем ислам? Это как своего рода генетическая память?

- Вопрос абсолютно уместный. Да, на нашей земле издавна жили представители разных религий и культур. Мы всегда относились к ним с уважением - и это не случайно. Думаю, в основе такого отношения действительно лежит определенная историческая память, передающаяся из поколения в поколение, а может, и нечто большее - то, что можно назвать генетической памятью.

В разные эпохи здесь исповедовали зороастризм, затем христианство и, наконец, ислам, ставший частью нашей духовной сути. Эти религии не сменяли друг друга резко, а как бы наслаивались, оставляя следы в культуре, быте, в народном восприятии мира. И когда в VIII веке ислам пришел на эту землю, он был принят естественным путем. В исламе увидели продолжение, развитие прежних традиций.

Ислам - последняя из мировых религий, вобравшая в себя черты и смыслы предыдущих. Его совершенство в том числе в том, что он включает в себя элементы гуманизма, присущие зороастризму, и этическое начало, свойственное христианству. Но дело не только в религиях. Суть - в открытом характере тюркского народа. Они во все времена проявляли доброжелательность, искренность, стремление к равному отношению ко всем. Эта внутренняя открытость, это чувство родства со всеми - не напускное, а глубоко укорененное - передается из поколения в поколение.

Как я уже говорил ранее, все это - миролюбие, взаимоуважение, дух добрососедства - живет и в празднике Новруз. Мы чувствуем его в обрядах, в атмосфере, в самом духе этого дня.

Есть у нас хорошая поговорка: "Чем зовешь - тем и отзывается". Наш народ всегда звал добром и поэтому в ответ получал добро. Вот почему сегодня представители всех народов, живущих в Азербайджане, могут праздновать Новруз вместе - как отражение общего мира, взаимного уважения и той самой памяти, которую несет в себе наша земля.

- Вернемся к огнепоклонникам. Музей Атешихя - символ зороастризма на нашей земле. Есть ли на территории Абшерона и другие следы пребывания зороастрийцев?

- Да, конечно. Сам факт того, что в поселке Сураханы находится храм Атешихя - один из ярчайших символов огнепоклонничества, - это неоспоримое свидетельство того, что зороастризм исповедовался на нашей земле. Атешихя - не просто архитектурный па-

мятник, а немой свидетель той эпохи, когда огонь был объектом особого почитания.

Но он не единственный. Есть еще одно место, тоже на Абшероне, которое с древности вызывало изумление, - Янардаг, "горящая гора". Этот природный феномен - вечное пламя, вырывающееся из-под земли - сам по себе был для древних людей чудом. И в эпоху зороастризма он, без сомнения, воспринимался как сакральное пространство, как живая связь с божественным.

Кроме того, по информации нумизмата доктора философии по истории Айгон Мамедовой, на территории Баку и его окрестностей были найдены серебряные монеты, датируемые VIII веком - временем Сасанидского правления. Эти монеты несут на себе отчетливые символы зороастрийской веры, и это еще одно важное доказательство того, что зороастризм был не только распространен, но и имел официальный характер. Ведь монета - это государственный знак, и то, что на ней изображены элементы зороастрийской символики, говорит о многом.

Таким образом, и Атешихя, и Янардаг, и найденные монеты - все это звенья одной цепи, подтверждающие: зороастризм действительно был частью духовной истории Азербайджана.

- Итак, у нас есть музеи, у нас есть праздник А есть ли у нас зороастрийцы?

- Вы задали конкретный вопрос, и я постараюсь ответить столь же конкретно. Да, есть, например философ АсифАта, скончавшийся в конце прошлого века, то есть живший совсем недавно. Он и его последователи называли себя "очагчылар" - люди очага. Уже само это слово многое говорит: "очаг" означает огонь. В их верованиях сохраняются уважение к огню, почитание его как священного начала.

Более тринадцати веков назад мы приняли ислам, и сегодня Азербайджан - мусульманская страна. Но, как я уже отмечал, в нашей духовной памяти остались следы прежней веры. В глубинах сознания сохраняется уважение к огню как к символу света, тепла, жизни.

Это можно услышать даже в повседневной речи: "по праву очага", "клянись светом", "да не угаснет огонь в доме". Эти выражения не случайны. Они словно отголоски древнего отношения к огню как к священному. Так что да, в культурной памяти народа зороастрийский след жив - тихо, глубоко, но по-прежнему ясно.

- Танцевали ли, пели наши предки во время празднования Новруза? Что это были за песни и танцы?

- Конечно же, когда речь идет о празднике, особенно о таком, как Новруз, невозможно представить его без радости и веселья. Это как пестрый ковер, сотканный из света, музыки, смеха и обычаев.

А там, где радость, там и музыка. Музыка - это язык души, а танец - ее движение. Поэтому песни и танцы всегда были естественной частью новрузовских церемоний.

Возьмем, к примеру, танец "яллы". Он исполняется в кругу, хороводом и сам по себе является символом единства. Это не просто танец - это выражение сплоченности, дружбы, согласия. И именно это совпадает с духом Новруза.

Были и песни - простые, веселые, посвященные весне и пробуждению природы. Со строками вроде: "Новруз-Новруз, приходи", "Цветы-цветы, распустились". Пели и о персонажах праздника - Кечале и Кёсе. Эти песни были частью народной поэзии и праздничной культуры.

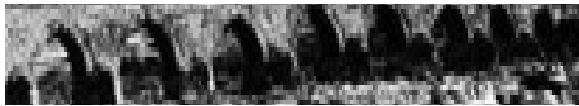
- Почему именно праздник Новруз считается одним из важнейших в культуре многих народов?

- Ответу на примере нашего народа. Новруз настолько глубоко укоренился в нашей культуре и быту, что его невозможно вычеркнуть.

Новруз - это взгляд народа на жизнь, это образ, миф, философия. Он как энергетический источник, дающий народу силы к обновлению, духовному и физическому. С ним приходит не только весна, но и надежда, вера, внутреннее пробуждение.

Особенно значим он в тот момент, когда заканчиваются зимние запасы, когда человек стоит перед лицом их нехватки. И вот приходит весна, приходит Новруз - и вместе с ним возвращается радость жизни.

Беседу вела:
Нигяр БАГИРОВА
"Region plyus" journali,
mart 2025

SU ÇƏRŞƏNBƏSİ - DURULAŞMA, ŞƏFFAFLAŞMA BAYRAMI

Qışın son ayı olan və el arasında Boz ay kimi tanınan bu ayda keçirilən ilaxır çərşənbələrin birincisi Əzəl çərşənbədir. Tədqiqatçılar Əzəl çərşənbəni dörd müqəddəs ünsürdən biri olan suyun adı ilə bağlayırlar. Məlumdur ki, həyatverici dörd müqəddəs ünsürün - Su, Od, Torpaq və Havanın canına istilik keçib oynaması (dirilməsi) ilə təbiət, bir sözlə, külli-ələm cana gəlir, həyat yenidən dirilik tapır və bununla təbiətə, kainata təbiətin oynanış fəslə olan yaz fəslə, başqa cür ifadə etsək, Yaz (bahar) fəslinin mərasimi dondakı obrazı olan Novruz bayramı daxil olur. Deməli, ilaxır çərşənbələrdə bu 4 müqəddəs həyat ünsürünün canına istilik keçdikdən - oynayıb-dirildikdən sonra Novruz fəslə olan Bahar təbiətə qədəm basmış olur. Məhz insanlar qışın öldürücü şaxtasından, soyuğundan qurtulmağın şərafinə hər çərşənbədə bu həyat ünsürünün birini özizləyir, onun simgesi olaraq müxtəlif səpkili ayinlər, rituallar, inanclar və s. yolu ilə təbiətin bu oynanış stixiyalarının ruhunu oxşayırlar. Bu baxımdan mifik düşüncədə bu oynanış ünsürləri ilə bağlı ayrı-ayrı şəkillərdə mifik əhvalatların yer alması da təbiidir. Məsələn üçün, “Suyun nəsihəti” adlı bir mifik mətndə deyilir: “Bir gün düşmənlər Qara xanın ulusuna hücum edib qocanı, cavanı, qadını, uşağı yatağında qılıncdan keçirdilər. Ulusu yerlə-yeksan etdilər. Qara xan düşməne elçi göndərdi. Tutub elçinin də başını kəsdi.

Sən demə, gecənin bir ələmində ulusun üstünə qılınc çəkib gələn düşməni qaraların yüz il yaxşılıq etdiyi, torpağında qonaq saxladığı, duz-çörəyini verdiyi gəlmələr imiş. Qəhər Qara xanı boğdu. Sübh tezdən qalxıb Qara çayın qırağına gəldi. Dərdini suya danışdı:

- Sən demə, düşməni üstümə çəkib getmə var. İgidlərim bunu bil-səydi, qılınc-qalxanını götürər, pusquda dayanar, uşağı, qocanı, gəlini, qızı qılıncdan qoruyardı, - deyə höknürdü.

Qara xan sözünün dalını gətirə bilmədi. Gözündən gilələnən bir damla yaş çayın suyuna qarışdı. Qara çay əvvəlcə kükrədi, bulandı.

Qijiltıyla axdı, sonra da dayandı. Su Qara xana hayqırdı:

- Xanlar xanı, ulusa toxtaqlıq ver. Ölənlərin ruhu şad olsun. Qalınları Su tanrım qorusun. Ölənlə ölmək olmaz. Göz yaşını qurudub ayağa qalxmaq, məkri açmaq gərəkdir. Ulus şər şeytanın, quru böhtanın qurbanı olub. Məkri açmaqçün ulusu ayağa qaldır, igidlərin əli işdən soyumasın. Yoxsa düşməni sənə qıtlığa çəkər. Ahılını, cavanını daha qara günə möhtac edər. Qalx ayağa, ulusa qayıt. Mənim nəsihətimi ulusa çatdır. İgidlərinə söylə ki, özlərinə ağıllı sərkərdə seçsinlər, başçılarına daş atmasınlar, onun dövrəsində möhkəm birləşsinlər. Dərdlərini bütün dostlarına çatdırsınlar, dost itirməsinlər. Düşməne sirr verməsinlər, aracıları üz göstərməsinlər. Qaralar möhkəmcə əl-ələ verinslər, el içində düşməni axtarmasınlar.

Bu sözlərdən sonra Qara çay təzədən kükrədi, bulandı və qijiltıyla axıb getdi. Qara xan ayağa qalxdı, xeyli suyun dalınca baxdı. Toxtaqlıq tapdı. Ulusa qayıtdı. Suyun nəsihətinə əməl elədi. Qaraların başının üstünü alan buludlar topa-topa dağılıb getdi. Şəhidlərin qanı yağının gözünü tutdu. Yağı eli yerlə-yeksan oldu. Düşməni əlinə əsa götürüb qapı-qapı bir tikə çörək üçün yurdundan irəq düşdü. Düşməni yurdu vıran oldu. Qara xanın ölkəsində həmişə xoşbəxt həyat sürdü” (s.156).

Bu mifdə nələrə işarə yoxdur? Qara xanın yurduna qəfil hücum edən namərd yağı düşməndən Qara çaya şikayət edilir, gözəndən gilələnən bir damla yaş axıb Qara çayın suyuna qarışmaqla sanki insan oğlu ilə çay arasında danışib-dilləşmə baş tutur. Su (insan oğlunun gözündən yaş şəklində axan su) ilə çayın suyu qarışib-birləşib dilləşə-anlaşa bilir, insanoğlunun - Qaraxanın dərdini - əhvalını anlaya bilir. Çünki mifik-dini təfəkkürdə (eləcə də tibb ələmində) Su canlıdır, suyun ruhu, yiyəsi-sahibi var və bu məntiqdən də Qara çaydan Qara xana cavab gəlir ki, “Xanlar xanı, ulusa toxtaqlıq ver. Ölənlərin ruhu şad olsun. Qalınları Su Tanrım qorusun!”.

Deməli, su yiyəsi, su ruhu olduğu kimi, Su Tanrısı da mifik tə-

fəkkürdə mövcuddur və Qara çay Qaraxanın dərdini-müsiabətini Su Tanrısına çatdırır və eyni zamanda Qara xana öyüd-nəsihətlərini də verir. Bu minvalla su yiyəsinə, Su Tanrısına, bir sözlə, suyun dilriliyinə, varlığına həyat ünsürü olmasına - su ruhuna olan inam hissi eli-ulusu fəlakətdən xilas edib, Qara xanın ölkəsinə xoşbəxt həyat bəxş edir.

Mifik mətndən gördüyümüz kimi mifik donda öz edilən bu hekayətdə real həyat əlamətləri də daşınır. Düşməni obrazı, düşmənin namərdliyi, eləcə də əlin işgücdən soyumamağına - zəhmətə, əkib-becərməyə çağırış tipli nəsihətlərin su ruhunun - Qara çayın dilindən verilməsi isə onu göstərir ki, tarixi şüurla mifik düşüncə iç-içə, qovuşuq haldadır. Başqa sözlə, xalq inamını sadəcə mifik donda yaşatmır, bu inamın reallıqda da özünü göstərəcəyini yəqin edir.

Bax beləcə, Su çərşənbəsi dedikdə, təkcə Su ilə bağlı nəğmələr, inanclar, inanışlar, ayinlər deyil, həm də xalq düşüncəsindəki bütün folklorik amillər, o cümlədən də mifik səciyyəli rəvayətlər və s. də mərasim zamanı hərəkətə gəlir, dövryyəyə keçir və stimullaşdırıcı amil kimi insanların davranışlarına, hərəkətlərinə müsbət emosional hisslər aşılayır.

*-Su içən adamı qəfil vurmazlar;
-Su içəni danışdırmazlar;
-Su dolu qabda qabağına çıxsalar,
işin avand olar;
-Yuxuda su görmək aydınlıqdır.*

Bu tipli deyim və inanc nümunələrində Su ilə bağlı ülvə, müqəddəs görüşlər ifadəsini tapdığımız kimi, su çərşənbəsində mərasimi akt olaraq insanlar su üstündən atlanan, təzə suda yuyunmaqla günahlarının, xəstəliklərinin geridə qalacağına, keçib gedəcəyinə etiqad bəsləyirlər. Mərasim iştirakçıları bir daha günah işlər tutmayacağına, yaxşı əməllər görəcəyinə ürəklərində söz verib, şəffaf su kimi durulaçaqlarına ümid bəsləyər, Su çərşənbəsində arzu və amallarının doğrulacağına inanırlar.

Şakir ALBALIYEV
AzərTAC 25 fevral 2025

İlaxır çərşənbələrin ikincisini Od çərşənbəsi kimi səciyyələndirən tədqiqatçılar bunu od kultu ilə əlaqəli izah edirlər. Ayrı-ayrı bölgələrdə od müqəddəsleşdirməklə bağlı müxtəlif cür əfsanə və rəvayətlər, inanclar və s. yaşamaqdadır. Başqa sözlə, folklorumuzun müxtəlif janrlarında bu tipli nümunələrin qeydə alınması özü də bir tərəfdən od kultunun xalq təfəkküründə tam oturduğunu göstərir. “Od Baba və Gö-

Hər kəs bir əlac edə bilmədi. Əjdaha cildinə düşmüş Şahu dağılmış çox atəşgahların daş-torpağı üzərində düşmənin qanını tökdü.

Dördüncü gün azğın hökmdarın hüzurunda qırmızı saqqalı dizinə dəyən bir qoca peyda oldu. Hökmdar qocaya çox yalvardı. Ürəyi yumşalan qoca dedi:

- Sənə bir halda kömək edə bilərəm ki, dediyim iki şərtə əməl edəsən. Birinci şərtim odur ki, yıxdığın hər atəşgahın əvəzinə ikisini tikəsən. İkinci

OD ÇƏRŞƏNBƏSİ - OD RUHUNA İNANİŞ BAYRAMI

zəl Şahu” adlı bir mifoloji rəvayətdə də bunun əyani təzahürünü görürük: “Deyirlər Qonaqkənd atəşgahının keşişini çəkməyi Od baba hər axşam bir qıza tapşırırdı. Bir gün də növbə gözəl Şahuya çatır. Şahu məşəli yandırır keşikdə dayanır, getdikcə onu alovlandırır. Yer-göy məşəlin şöləsinə qerq olur. Gecənin bir ələmində Od baba atəşgaha gəlir. Şahunun yandırdığı məşəllərin gur işığı Od babanın gözünü qamaşdırır. Od baba deyir:

- Məşəlin gözümün işığını apardı, ey Şahu! Sən məşəldən də şöləli, atəşimdən də işıqlısanmış...

Şahu Od babanın qarşısında təzim edib deyir:

- Mərhəmətli Od babam istəsə mən öz canımı da ona fəda edərdəm.

Şahu özünü atəşgahın gur ocağına atmaq istəyəndə Od baba onu tutur.

- Yox, gözəl Şahu, mən adamların həyatını ələndirə almıram. Onlara həyat verirəm. Əbədiyyət verirəm. Nəfəsinə qüdrət verirəm.

Elə bunu deyib Od baba gözəl Şahunu öpdü. Od babanın nəfəsindən bülənd olan alov əvvəlcə Şahunun başı üstə dövrə vurdu, sonra dolanıb nəfəsinə qarışdı. Şahu bir anlıq gözünü yumdu, Od babanın nəfəsindən qalxan alovu şərbət kimi içdi.

Şahu gözünü açanda yenə özünü atəşgahın keşişində gördü. O, səsinə qüvvət, gözündə işıq, nəfəsində qüdrət hiss etdi. Elə o gündən atəşgahda qaldı. Məbəddə yaşadı...

Deyirlər, bir gün As hökmdarı Şirvan torpağına hücum etdi. Bütün atəşgahları dağıda-dağıda gəlib Qonaqkəndə çatdı. Döyüşçülər əli qılıncda məbəddə girdilər. Şahu qabağa çıxdı. As hökmdarına qoşununu atəşgahdan çıxarmağı əmr etdi. Ancaq azğın hökmdar əmrə itaət etmədi. Onda Şahu düşməni üstünə ağzından od ələməyə başladı. Şahunun püskürdüyü od-alov düşməni yandırır-yaxdı. As hökmdar aman istədi. Ancaq Şahu qoşunu qabağına qatıb qovmağında davam elədi.

Hökmdar müdrik asları yıxdı ki, tədbir töksünlər.

şərtim odur ki, qıza toxunmayasan, səhri açılan kimi onu mənə verəsən.

As hökmdarı razı oldu. Qoca qıza yaxın gəldi. Onun səhrini sındırdı. As hökmdarı şərtinə əməl etdi. Şahuya toxunmayıb geri qayıtdı. Dağıtdığı hər atəşgahın yerində ikisini tikdi.

Qoca Şahunu götürüb Qonaqkənd atəşgahına gəldi. Atəşgahın altında axan bulağın suyundan içib cavan oğlan oldu. Bu sudan gözəl Şahuya da içirdi. Hər ikisi əbədi həyata qovuşdu. Evlənilib atəşgahda yaşamağa başladılar.

Deyirlər, elə indi də gözəl Şahu ilə Od baba o dağlarda yaşayır. Hər ilin Od çərşənbəsində Qonaqkənd atəşgahına gələnlər sübh tezdən onları atəşgahın başında görürlər”. (s.176-177)

Bu mətndən də aydın olur ki, Od ilahi müqəddəslik şəklində təsvir olunur. Şahu adlı gözəl özünü oda-atəşə atıb, qurban vermək istəsə də, Od baba buna imkan vermir və deyir: “Mən adamların həyatını ələndirə almıram. Onlara həyat verirəm. Əbədiyyət verirəm. Nəfəsinə qüdrət verirəm”.

Bu kəlmələrdə əslində xalq mifologiyasındakı odun yaradıcılıq enerjisi olduğu ideyası ifadə olunub. Yəni bir var yandırıcı - məhvədic, öldürücü od-atəş, bir də var qoruyucu müqəddəs od. Demək, Od çərşənbəsində insanlar bu qoruyucu, həyatverici, əbədiyyət gətirən Od ruhuna - mifoloji rəvayətdə adı keçən Od Babaya tapınır, Od Babanın şərəfinə od üstündən atlanırlar. Tonqalın üstündən tullanan mərasim iştirakçıları tonqalın alovunu onları yandırır - qasacağından ehtiyatlanmırlar, çünki bilirlər ki, bu od ruhu təmizləyici, insanlara cavanlıq bəxş edən Od babanın xilaskar ruhudur. Bu səbəbdən də çərşənbə tonqalı da, yandırılan şamlar da müqəddəs od kultuna inamı simvollaşdırırlar.

Şakir ALBALIYEV
AzərTAC 4 mart 2025

Yazıçılar Birliyində "Axırncı gediş"

Martin 4-də AYB-nin Natəvan klubunda şairə-yazıçı Şövkət Zərin Horovlunun “Axırncı gediş” romanının təqdimatı oldu. Tədbiri giriş sözü ilə açan AYB-nin katibi, yazıçı Elçin Hüseynbəyli Şövkət xanımın yaradıcılığına toxunaraq qeyd etdi ki, “Axırncı gediş” romanında akademik tarix var. Romanın tarixi və bədii əhəmiyyətindən söz açan Elçin müəllim məruzə üçün sözü təhqidçi-ədəbiyyatşünas Vəqif Yusifliyə verdi. Romanı tarixi əsər kimi səciyyələndirən təhqidçi kitabda

tarixi şəxsiyyətlərin də özünə yer aldığını bildirdi. Yaradıcılığa şeirlə başlayan Şövkət xanımın özünün Cəbrayıl torpağına, Cəbrayıl çinarına, Cəbrayıl kəhrizinə bənzədiyi qeyd etdi. Tarix kimi talelər də təkrarlanır, - deyən professor Ş.Z.Horovlunun “Köynək”, “Arazdan gələn səslər” və s. nəsr əsərlərinə də toxundu və yaradıcılıq uğurları kimi onlardan da bəhs etdi.

Təhqidçi - şair Əsəd Cahangir çıxışında yazıçı Şövkət Horovlunun həyatının 3 böyük müharibə-

lərdən keçdiyini - 1941-1945-ci illər, Əfqanıstan və Qarabağ müharibələrinin ağır-acılarını yaşadığını önə çəkdi. Qeyd etdi ki, Şövkət xanım olduqca milli ruhlu yazardır, ancaq onun yazılarında həm də global miqyaslı hadisələr əksini tapıb. Şövkət xanım əsərində bütün təbəqələrin həyatını qələmə alıb. Bu əsərdə də xalqı bir yumruq kimi birləşdirir. Üçbucaq şəklində - Cənubi Azərbaycan, Şimali Azərbaycan və Əfqanıstan tələyini böyük bir coğrafi ərazini əks etdirib.

Yazıçı, şair Sərvaz Hüseynoğlu Şövkət xanımın yaradıcılığına toxundu, bildirdi ki, o, bir müəllif kimi əsərlərinin üstündə nənə yarpağı kimi əsir, yazılarında çox böyük həssaslıq hiss olunur.

Professor Maarifə Hacıyeva çıxışında Şövkət xanımın əsərlərinin ümumi xarakterizəsinə verərək Yazıçılar Birliyinə müraciətlə dedi ki, Şövkət Zərin Horovluya Xalq yazıçısı adı verilməlidir.

Əməkdar jurnalistlər Zemfira Məhərrəmli, Şəmsiyyə Kerimova,

“Yada düşdü” jurnalının baş redaktoru Nəzakət Məmmədli, yazıçı Mənzər Niyarlı, bu sətirlərin müəllifi olan mən Şakir Əlifoğlu, fəlsəfə doktoru Təriyel Abbaslı, Zərangiz Dəmirçi, Elmira Aslanxanlı, Malik Əhmədovlu, Zaqataladan və başqa bölgələrdən gələn Şövkət xanımın dostları çıxışlarında Ş.Z.Horovlu yaradıcılığından danışib, yaradıcılıq uğurları arzuladılar.

Axırda Şövkət xanıma söz verildi. Şeirlərindən nümunələr oxuyan yazıçı tədbir iştirakçılarına təşəkkürlərini çatdırdı.

ƏLİFOĞLU Şakir

Baş redaktor:

Şakir Əlif oğlu
ALBALIYEV

Qəzet Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınıb.
CIF 1209641
H/h:55233080000
Kod: 200123
VOEN: 9900003611
SWIFT kod: AIBAZ2X
M/h: AZ37NABZ0135010000000001944
Benefisiarın hesabı: AZ27IIB410100C9443130139112
VOEN: 8200035441
Ünvan: AZ 1073, Bakı şəh.,
Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə
“Azərbaycan” nəşriyyatı.
Telefon: (051) 441-15-82

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Materiallardakı faktların doğruluğuna müəlliflər cavabdehdir.

Əlyazmalar geri qaytarılmır.

Qəzet “Xudafərin” qəzetinin kompüter mərkəzində yığılıb, səhifələnib və “Azərbaycan” nəşriyyatında çap edilib.
albalievshakir@gmail.com
albalievshakir@rambler.ru
Sifariş №: 600
Tiraj: 2000